

Türkiye Kırsal Yerleşme Coğrafyası Literatürü

Cevdet YILMAZ*

Giriş

Beşerî faaliyetlerin en çarpıcı örnekleri olan yerleşmeler ve bunları oluşturan meskenler açısından Türkiye âdeta bir açık hava müzesi görünümündedir. Ülkemizin özel konumu, uzun tarih geçmişi, çeşitli kavimlere ev sahipliği yapmasından kaynaklanan kültürel birikimi, sosyo-ekonomik özellikleri vb. beşerî faktörler yanında, yöreden yöreye değişen ve her yörenin kendine has belirgin özelliklerini yansıtan iklimi, yeryüzü şekilleri, jeolojik yapısı, bitki örtüsü vb. fizikî coğrafya faktörleri Türkiye’de görülen yerleşme ve mesken (konut) çeşitliliğinin nedenlerinden sadece bazılarıdır.¹

Bu muhteşem zenginliğe karşılık Türkiye’de kırsal yerleşmelerin ve bunları oluşturan meskenlerin ekonomik, sosyal, kültürel, tarihî ve coğrafi özelliklerinin tam olarak araştırıldığı ve bunların bütün yönleriyle ortaya konulduğunu söylemek güçtür.

Diğer yandan ülkemizde yüksek öğretim kurumlarının ülke geneline yayılması ve sayı olarak artışına bağlı olarak 40’tan fazla üniversitede Coğrafya Bölümü bulunmakta, bunlara ek olarak yüze yakın Eğitim Fakültesinin Sosyal Bilimler Eğitimi bölümlerinde de çok sayıda coğrafya bilim insanı görev yapmaktadır. Bazı imkansızlıklara rağmen araştırma ve yayın faaliyetleri bütün hızı ile devam etmekte, söz konusu eksiklikler giderilmeye çalışılmaktadır.

---

* Prof. Dr., 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi ABD Öğretim Üyesi, cvilmaz@omu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0430-619X.

1 Cevdet Yılmaz, *Kırsal Yerleşmeler (Terminolojik Sorunlar)*, Samsun: Etüt Yay., 2002, s. 1.

Bu araştırmada öncelikle ülkemiz üniversitelerinde görev yapan coğrafyacıların yaptıkları ve yayınladıkları Türkiye’de kırsal yerleşmeler ile bunları oluşturan meskenleri konu alan çalışmalar ele alınmıştır. Kısmen konu ile ilgili diğer bilim dallarından yapılan çalışmalar ile başka alanlara mensup bilim insanlarının coğrafya dergilerinde yayınlanan çalışmalarına da yer verilmiştir.

Metin içinde dikkate alınması gereken en önemli husus ise; yerleşme ve mesken tipleri konusunun sadece coğrafyanın ilgi alanı olmadığı; kamu yönetiminden mimarlığa, iktisattan mühendisliğe, hukuktan ziraate onlarca bilim dalının da başlıca konularından biri olduğudur. Bu itibarla yukarıda adı geçen ve geçmeyen bilim dallarında da yerleşme ve konut üzerine sayısız kitap ve makale yayınlanmış, tebliğ sunulmuştur.

Konunun bu kadar geniş olması göz önünde bulundurularak bir ayrıştırmaya gidilmiş, metin içinde ağırlıklı olarak coğrafya bilim dalı içinde ve birkaç istisna hariç, yine sadece coğrafyacılar tarafından yazılan kırsal yerleşmelerle ilgili eserlere yer verilmiştir. Yine konuyu sınırlandırmak ve ayrıntıya girerek özü kaçırmamak adına; bazı coğrafyacıların coğrafya dergileri ve sempozyumları dışında yayınladıkları veya sundukları tez, makale ve bildiri metinlerine de önemli görülmedikçe yer verilmemiştir.

Malum olduğu üzere günümüzde branşlar dışında genele hitap eden sayısız “Sosyal Bilimler”, “Eğitim”, “Jeomorfoloji” ve benzer isimli dergiler ile yine hemen her alandan makale kabul eden çok sayıda karma dergi, yine aynı şekilde yayınlanmış sempozyum ve bildiri kitapları vardır. Coğrafyacılar da yerleşme ve meskenlerle ilgili yayınlarının bir kısmını buralarda yayınlamışlardır.

Aynı konu ile ilgili bir başka husus ise yüksek lisans veya doktora tezleri ile diğer araştırma eserlerinin bir kısmı maddî imkânsızlıklar ya da başta üniversiteler olmak üzere yayın yapması gereken kurumların ilgisizliği nedeniyle bireysel ve az sayıda yayınlanmaktadır. Bunların çoğundan yazarları ve şayet doçentlik gibi sınavlarda dosyasına koymuşsa ilgili jüriler dışında kimsenin haberi olmamaktadır. Bu şekilde yayınlanmış, fakat sayılan gerekçelerle gözümüzden kaçtığı için bu metinde yer verilmeyen çalışmalar da olmuştur. Burada bir kasıt değil, yayına ulaşamama sorunu vardır. Yukarıda bahsedildiği üzere, bütün bu yayınlar içinde bu çalışmada ağırlıklı olarak sadece adında coğrafya olan kitap, dergi ve sempozyum bildiri kitapları dikkate alınmıştır.

Metin içinde sayıları az da olsa, “Türkiye Kırsal Yerleşim Coğrafyasına” ilgi duyanlar için T.C. İçişleri Bakanlığı gibi resmî kurumların köy sayısı ve bunların nitelikleri ile ilgili olarak yayınladıkları yayınlar ile yine köylerimizin kuruluş ve gelişmesinin tarihî faktörlerle ilişkisini göstermek anlamında bazı tarihî kaynaklara da değinilmiştir.

Bütün bu çalışmalar üzerinden Türkiye Kırsal Yerleşim Coğrafyası ile ilgili olarak önemli gördüğümüz hususlar ve bunlarla ilgili olarak bugüne kadar yapılmış çalışmalar aşağıda ana başlıklar altında verilmiştir.

I. Tanım ve Sınıflandırma

Türkiye’de kır ile kent ayrımında en çok başvurulan kriter nüfus miktarıdır. Sosyal bilimciler arasında kabul gören rakam 10.000’dir. Yaygın olan tanıma göre; yaşayanların büyük kısmının tarım dışı faaliyetlerden geçimini sağladığı, yoğun nüfuslu ve organize olmuş yerleşmelere şehir denir. Bu tanımın aksine; yaşayanların büyük kısmının sanayi ve hizmet sektörleri dışında, ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık vb. faaliyetlerden geçimlerini sağladıkları, nüfusu 10.000’den az olan, nüfusun bir arada değil araziye gelişigüzel dağılmış olduğu ve belediye hizmetleri gibi organizasyonların henüz yeterince gelişmediği kesimler de kırsal alanları, yani kasaba, köy ve köy-altı yerleşmelerini oluşturmaktadır.

A. Genel Özellikler

Türkiye’de kırsal yerleşmeler çok zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Bu yüzden genelleme yaparak onları gelişigüzel ve basit şekilde sınıflandırmak mümkün değildir. Giriş kısmında da bahsedildiği üzere ülkemiz genelinde kırsal yerleşmelerin bu denli çeşitlilik arz etmesinde Anadolu’nun insanlığın ilk yerleşim alanlarından biri olması, sayısız medeniyete ev sahipliği yapması gibi tarihsel faktörlerin rolünden ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğine, sosyal yapı farklılıklarından fizikî faktörlerin belirleyici etkilerine kadar sayısız sebep etkili olmuştur.

Tüm bu nedenlerle Türkiye’de kırsal yerleşmeleri ana ve alt başlıklar altında incelemek en doğru yol olup, aşağıda bu yöntem takip edilmiştir. Böylece kırsal yerleşmelerdeki çeşitlilik göz önüne serildiği gibi, her bir başlık altında o yerleşme çeşidi ile ilgili yapılmış çalışmalarla ilgili kaynaklar verilerek mevcut literatür tanıtılmıştır. Bu vesileyle hangi alanda ne tür çalışmalar yapıldığı gösterilirken, eksikliklere de dikkat çekilmek istenmiştir.

B. Nüfus Büyüklüklerine Göre Kırsal Yerleşmeler

Ülkemizde nüfusu 10.000’in altında olan kırsal yerleşmeler üç gruba ayrılır. Bunlar kasabalar, köyler ve köy-altı yerleşim birimleridir.

1. Kasaba Yerleşmeleri

Sosyal bilimcilerin ekseriyetinin görüşüne göre kasabalar Türkiye’de nüfusu 2.000 - 10.000 arası olan yerlerdir. Konunun dışında olan kişi ve kurumların en çok karıştırdığı hususlardan biri illerin şehir, ilçelerin de kasaba olduğu algısıdır. Türkiye’de bütün il merkezleri 10.000’den fazla nüfusa sahiptir. Fakat bütün ilçeler için benzer bir genelleme yapamayız. Ülke genelinde 81 il’e bağlı 950 civarında ilçe vardır ve bunların en az 400 tanesinin nüfusu 10.000’in altındadır. Yine bu

son grup (nüfusu 10.000'den az olan) ilçeler içinde (6 Şubat 2008 tarihi itibarıyla) ilçe merkezini oluşturan yerleşim birimi olarak nüfusu 2.000'in altında olan 50 civarında ilçe vardır. İlçeler Türkiye idarî taksimatı içinde yer alıp, vatandaşa daha kolay hizmet ulaştırmak üzere planlanıp teşkilatlandırıldıklarından, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren lüzum görülen birçok yerde, çoğu kez nüfus miktarı göz önüne alınmadan kurulmuşlardır.

Fakat ilçelerle ilgili en önemli husus belediye teşkilatlarına bağlı olarak ortaya çıkan özellikleridir. Şöyle ki; Türkiye'de kırsal ve kentsel nüfus ayırımı sosyal bilimciler tarafından 10.000 nüfus kriteri dikkate alınarak tasnif yapılırken, Devlet ve TÜİK (yukarıda şehrin tanımını verirken bahsettiğimiz organizasyon varlığını dikkate alarak) belediye kurulan her yeri şehir kabul etmektedir. Belediye kurulurken de 10.000 nüfus değil, ilçe teşkilatının kurulup kurulmadığı dikkate alındığından nüfusu 10.000'in altında olan, hatta (1990'da Kastamonu'nun Doğanyurt köyünün 829 nüfusu olmasına rağmen ilçe yapılması dikkate alınır) nüfusu 2.000'in altında olan yerler de (ilçe yapılmalarına bağlı olarak belediye teşkilatı kurulduğu için) şehir kabul edilmektedir.

Başka bir ifadeyle, sosyal bilimcilere göre nüfusu 10.000'in üzerinde olan yerleşmeler şehir kabul edilirken, TÜİK'e göre nüfusu 10.000'in altında, hattâ 2.000'in altında bile olsa bir yer ilçe yapılmışsa ve kanun gereği buralarda belediye teşkilatı da kurulmuşsa buralar şehirdir.²

Bu durum Türkiye'de kırsal ve kentsel nüfus oranları verilirken (örneğin 2000 yılı için Türkiye kentsel nüfus oranlarının; sosyal bilimcilere göre % 55, TÜİK'e göre % 65 gibi) iki farklı rakamın (yaklaşık % 10'luk farkın) ortaya çıkmasının başlıca sebeplerinden biridir.

6360 sayılı yasa ile mevcut 14 büyükşehir 16 tane daha ilave edilmiştir. İleriki yıllarda büyükşehir statüsüne sahip mevcut bu 30 il'e, geri kalan 51 il dâhil edilerek Türkiye'deki bütün iller büyükşehir yapıldığında (mevcut duruma göre) kâğıt üzerinde kırsal nüfus sıfırlanmış olacaktır. Bilindiği gibi 2007'den itibaren büyükşehirlerin köyleri mahalle yapılmış, o tarihten beri bu illere ait istatistiklerde TÜİK tarafından kırsal nüfusa yer verilmemektedir. Hâlihazırda Türkiye'nin 30 büyükşehir statüsüne sahip ilinde kırsal nüfus yok, diğer 51 ilde var görünmektedir.

Yasalarla ya da istatistik verilere dayandırılarak kırsal (köylü) nüfusu yok etmek elbette mümkün değildir. Bu konuda bizim önerimiz illerin ve ilçelerin merkez (şehirleşmiş) mahallelerinin "kentsel mahalle", diğer kırsal uğraşların sürdürdüğü eskiden beri köy olarak adlandırdığımız yerlerin de "kırsal mahalle"

2 Nitekim 6 Şubat 2008 tarihi itibarıyla (yine TÜİK verilerine göre) Türkiye genelinde merkez nüfusu 2.000'in altında olan 50 kadar ilçe vardı.

olarak isimlendirilmesidir. Bu yapıldığı takdirde Türkiye'nin gerçek kırsal ve kentsel nüfusu bilinmiş olacak, planlamalarda hata yapılmayacaktır.³

2. Belde Yerleşmeleri

Kasabalar içinde ele alınması gereken bir diğer kavram ise “belde”lerdir. 1980’li yıllarda nüfusu 2.000’i geçen, fakat ilçe teşkilatı olmadığı için belediyesi olmayan yerlerde katı atıkların toplanması, temiz ve güvenilir içme suyu verilmesi, itfaiye hizmetlerinin halka ulaştırılması, yerleşim alanlarının planlı gelişmelerinin sağlanması vb. sebeplerle belediye teşkilatları kurulmuştur. Belediye teşkilatı kurulan ve nüfus miktarı açısından kasaba tanımı içinde yer alan bu yerler “belde” olarak isimlendirilmişlerdir.

Muhtarlığa göre daha üst bir konum olan “belde belediye başkanlığı” kısa sürede halkın ilgisini çekmiş, Türkiye genelinde (o günkü siyasî şartların belediye başkanlığı sayısı üzerinden elde edebilecekleri prestijin de itici gücüyle) Türkiye genelinde birçok köy, ya nüfusları şişirilerek ya da birkaç köy bir araya gelip nüfuslarını 2.000’in üzerine çıkartarak belediye teşkilatı kurulması için gerekli şartı sağlamışlardır. Bu şekilde nüfusu 2.000’den fazla olan fakat ilçe olmadığı için belediyesi olmayanlara ilave olarak, bu şekilde zorlama metotlarla belediye kurulması için nüfus yeterliliğine kavuşan binlerce yerleşim birimi belediye teşkilatına kavuşarak “belde” olmuştur. Böylece nüfus miktarı açısından 2.000 - 10.000 arası nüfusa sahip yerleşim birimleri şayet ilçe teşkilatı varsa ilçe, yoksa “belde” adıyla anılır olmuştur.

Beldelerin bir kısmı zaman içinde gelişme göstermiş, önemli bir kısmı ise kayda değer bir ilerleme kaydedememişlerdir. Gelişme gösteremeyenler 1994’te çıkarılan “Belediyeler Yasası” ile “nüfusu 2.000’in altına düşen beldelerin belediyesi kapanır ve köye dönüşür” amir hükmü gereği köye dönüştürülmüştür. Türkiye genelinde bu yasa ile 3.000’e yakın belde belediyesi kapatılarak köy statüsüne geri döndürülmüştür. Aynı yasa ile nüfusu 5.000’in üzerinde olanların belediyeler muhafaza edilmiş, nispeten gelişme gösterenlerin bir kısmı ilçe yapılmış, bir kısmı da (5 km’den az yakınlığa sahip olanlar) komşu belediyelere bağlanarak mevcut “belde”ler yeniden yapılandırılmışlardır.

Belde belediyelerinin kapatılmasında idarî giderlerin fazla olması, gereksiz siyasî çekişmeler gibi nedenler de etkili olmuştur. Daha önce nüfusları azaldığı halde kapatılmamalarının bir sebebi de “de facto” nüfus sayımı ile ilgilidir. 2000’li yıllara kadar Türkiye’de de facto nüfus sayımı (kişi o an için nerede bulunuyorsa orada sayılması) nedeniyle bu belediyeler kapanmamak için gurbetten günübürlük nüfus transfer ederek nüfuslarını fazla gösterebilmişlerdir. Sonraki yıllarda (2007’den itibaren) adrese dayalı nüfus sayımına (ADNKS’ye) geçilince

3 Eren Şenol, “Büyükşehir Statüsündeki İllerde Kırsal Nüfusun Tespiti: Ordu İli Örneği”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 72, 2019, s. 53-63.

bu beldelerin gerçek nüfusları ortaya çıkmış, bu da nüfusu azalan belediyelerin kapatılmaları için önemli bir gerekçe oluşturmuştur.

3. Köy Yerleşmeleri

18.3.1924 Tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunu gereği nüfusu 2.000'in altında kalan yerler Türkiye'de köy olarak kabul edilmişlerdir. Ülkemizde "köy" kavramı çok geniştir. İstanbul'da Bakırköy ve Kadıköy gibi nüfusu milyonları bulan ilçeler yanında; tatil köyü ve lojistik köy vb. kavramlara ilave olarak, büyük şehirlere göre taşradaki il ve ilçeler, il ve ilçelere göre onların köyleri, köylere göre onların mahalleleri, mahalleler içinde meskenlerin konumuna göre aşağı köy, yukarı köy gibi söylemler Türkiye'de köy kavramının ne kadar esnek bir karşılığı olduğunun en açık göstergelerinden biridir.

Türkiye'de kırsal yapı anlamında köyler toplu, orta derece dağınık ve dağınık olabilir. Köylerin bu şekilde toplu veya dağınık olmasında; su temini, zemin koşulları, güvenlik, baki, ulaşım, ekonomik faaliyetler gibi fizikî ve beşerî çok sayıda faktör önemli rol oynar. Bu faktörler kendi içlerinde de çoğu zaman bir tutarlılık göstermez. Örneğin "dağlık ve engebelik arazilerde dağınık, düz arazilerde toplu yerleşme görülür" söylemi her yer için geçerli değildir. Su kaynaklarının da kıt olmasına bağlı olarak İç Anadolu'nun düz arazilerinde toplu yerleşme görülürken, Karadeniz Bölgesinde Çarşamba ovasında dağınık yerleşme görülür. Bunun sebebi arazinin düz ve su kaynaklarının kıtlığı değil, özellikle Kafkaslardan ve Doğu Karadeniz illerinden gelen göçmenlerin kendilerine tahsis edilen arazilere yerleştirilmesi sırasında bunların ova genelinde gelişigüzel ve özellikle dağınık olarak iskân edilmeleridir. Bu durumda İç Anadolu Bölgesinde yerleşmenin toplu veya dağınık olmasında fizikî faktörler daha etkili iken, Karadeniz Bölgesinde tarihî faktörler etkili olmuştur demek daha doğrudur.

Fakat bütün bu hususlar bir köyden diğerine değiştiği için bir genelleme yapmak imkânsız olmakla birlikte, ülke geneline bakıldığında; İç Anadolu, Ege, Marmara, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde toplu yerleşmeler görülürken Batı ve Orta Karadeniz bölümleri ile Doğu Anadolu Bölgesinde orta derece dağınık, Orta Karadeniz bölümünün doğusundan başlayarak Doğu Karadeniz bölümünün özellikle denize bakan yamaçlarında dağınık yerleşme görülür.

Bunlardan orta derece dağınık yerleşmelere yakından bakıldığında; Kocaeli-Sinop arasında kalan kesimde birbirinden uzakta yaklaşık 4-5 yerleşim birimi mahalle adıyla bir muhtarlığa denk gelirken, Doğu Anadolu'da mahalleye göre biraz daha küçük fakat sayıca 10-20 yerleşim birimi mezra adıyla bir muhtarlığı oluşturmaktadır.

Türkiye'deki köyler nüfus büyüklüklerine göre ele alındığında da önemli sorunlar taşımaktadır. Her ne kadar 2.000'in altında nüfusa sahip yerler köy olarak kabul edilse de Türkiye köylerinin çok büyük bir kısmı 1.000 kişinin altında

nüfusa sahiptir. Belki en az yarısının nüfusu da 250 kişi civarındadır. Ortalama 500 nüfusa sahip oldukları kabul edilse bile, bu 500 nüfus Doğu Karadeniz’de (her yamaçta bir mesken şeklinde) araziye serpiştirilmiş gibiyken, Batı Karadeniz’de örneğin Kastamonu’da yine ortalama 50’şer kişi halinde 5 mahalleye dağılmış vaziyette bulunabilir.

Nüfusu az ve aynı zamanda dağınık olan yerleşmeler Türkiye’de kırlara hizmet götürmenin maliyetini artırdığı gibi, birlikte iş yapma imkânlarını da ortadan kaldırarak kırsal kalkınma çabalarını sekteye uğratan ve kırdan kente göçü besleyen en önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenledir ki Türkiye’de kırsal kalkınma çabaları bir türlü başarıya ulaşamamakta, oldukça büyük zaman ve para kayıplarına sebep olmaktadır.

C. İdarî Taksimata / Teşkilata Göre Kırsal Yerleşmeler

T.C. İçişleri Bakanlığı verilerine göre⁴ ülkemizde Haziran 2018 itibarıyla 81 il, 921 ilçe 32.011 mahalle, 18.338 köy⁵, 23.958 bağlı (köy-altı yerleşmesi) vardır. Bilindiği gibi Türkiye’de idarî yapı değişiklikleri çok sık yaşanmaktadır. İlçelerin il, kasabaların ilçe yapılması kadar, bunların idarî saha değişiklikleri de sürekli gündemdeki yerini muhafaza etmektedir.

1. İlçeler / Kazalar

Türkiye’de ilçeler (eski adıyla kazalar) buldukları illere göre 4 kategoride değerlendirilebilir. Bunlar;

- İl merkezini oluşturan merkez ilçeler (Sinop il merkezini oluşturan ve adını Sinop iline veren Merkez İlçe gibi),
- Büyükşehir statüsünde olan merkez ilçeler (İstanbul’un Fatih, Bakırköy vd. ilçeleri gibi),
- Büyükşehirlerin merkezde yer almayan taşra ilçeleri (İstanbul’un Şile, Ankara’nın Haymana ilçeleri gibi),
- Büyükşehir olmayan illerin taşradaki ilçeleri (Edirne’nin Keşan, Sinop’un Ayancık, Boyabat, Gerze ilçeleri gibi).

Bu 4 grup ilçe içinde; 30 il büyükşehir statüsünde olduğu için bunların, nüfusu 10.000’in altında da olsa, taşradaki ilçe merkezleri (Samsun’un 3.000 nüfuslu Salıpazarı ilçesinde olduğu gibi) köyleri ile birlikte şehirli nüfus kabul edilmektedir.

4 <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (Erişim: 5.6.2018)

5 6360 sayılı Büyükşehir Yasası burada da kendini göstermiş; daha önce Türkiye’de kırsal anlamda 34 bin 522 olan köy sayısı, 30 ilin büyükşehir statüsüne kavuşup, köylerinin mahalle yapılmasıyla (diğer 51 il içinde yer alanlarla) 18.338’e düşmüştür. Köy sayısındaki azalma, köy-altı yerleşme sayısının da azalmasına neden olmuştur. Büyükşehirlere bağlı köylerin mahalle yapılmasıyla, bu köylere bağlı köy-altı yerleşmeleri de aynı mahalle içinde birlikte değerlendirildiklerinden, yasa öncesine göre köy-altı yerleşme sayısı da önemli ölçüde (kâğıt üzerinde sayı olarak) azalma göstermiştir.

Büyükşehir olmayan Sinop'un aynı nüfus miktarına sahip Dikmen ilçe merkezi ise kasabadır.

Bir başka örnek Samsun'un Asarcık ilçesinden verilebilir. Asarcık'ın 2012'de ilçe merkezi (şehir/kasaba) nüfusu 2.435, köylerin toplam nüfusu ise 14.798'dir. İlçe merkezi nüfusu 10.000 rakamının çok altında olmasına rağmen belediye teşkilatına sahip olduğu için şehir kabul edilirken, köyleri ise kırsal nüfusa sahip yerleşmeleri oluşturmaktaydı. 2013 yılından itibaren Samsun ilinin tamamı büyükşehir olmasıyla Asarcık'ın kırsal nüfusu da şehirlî nüfus olarak kabul edilmiş, böylece 2017 yılı itibarıyla Asarcık 16.819 nüfusu ile (kır-kent ayrımı olmaksızın bütün nüfus ilçe merkezinde yaşıyormuş gibi) kentsel bir yerleşme olarak kayıtlarda yerini almıştır. Aslında ise Asarcık için 2012 yılından farklı bir durum söz konusu değildir. Nüfus miktarı yaklaşık aynı kalmış, kırsal ve kentsel yapısı da neredeyse hiç değişmemiştir.

Görüldüğü gibi büyükşehir yasası kır-kent ayrımı ve kırsal-kentsel nüfus yapısı⁶ üzerinde biz coğrafyacıların bile açıklamakta zorlandığı karmaşık bir tablonun ortaya çıkmasına neden olmuş⁷, idari coğrafyanın da başlıca konularından biri haline gelmiştir⁸.

2. Bucaklar / Nahiyeleler

İlçe merkezine uzak köylerin güvenliğini sağlamak üzere o köylere yaklaşık eşit mesafede yer alan bir köyün seçildiği, merkezî idareden bazı ihtiyaçların karşılanması için oluşturulmuş ve bu işler için bir de bucak müdürünün atandığı idarî birimlerdir. Hemen hepsinde yaklaşık 10 askerden oluşan bir karakol vardır. 1970'lere kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ulaşımın gelişmesi sonucu en uzak köylere ilçe merkezlerinden kolaylıkla erişilmesi yanında, bunların bir kısmının ilçe veya belde teşkilatına kavuşması ya da zaten muhtarlık teşkilatına sahip olmaları gibi nedenlerle zamanla önemlerini kaybetmiş, nihayet idarî zincirden çıkartılarak varlıkları son bulmuştur.

3. Divanlar

Divan; aslında Selçuklulardan beri bilinen Osmanlı döneminde ise daha çok Karadeniz Bölgesi ve İç Anadolu'nun kuzey kesimlerinde görülen nahiye ile karye

6 Ünsal Bekdemir - S. Kocaman - S. Polat, "Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye'de Şehir Nüfusu ve Şehir Yerleşmeleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 32, 2014, s. 277-297.

7 Türkiye'deki bütün iller büyükşehir yapılarına kadar bu karmaşa devam edecek gibi görünmektedir. Fakat bütün iller büyükşehir olduğunda kırsal nüfus da sıfırlanmış, köy kavramı sona ermiş olacaktır. Gerçekte ise böyle bir şey mümkün olmayacağına göre, 81 il büyükşehir olduğunda, daha önce önerdiğimiz gibi; "kırsal mahalle" ve "kentsel mahalle" ayrımına gidilerek bu sorun ancak o şekilde çözülebilir inancındayız.

8 Ali Özcağlar, *İdari Coğrafya*, Ankara: Ümit Ofset Basım, 2011.

(köy) arasında bir idarî birimdir. 1900'lerin başlarında Karadeniz Bölgesini ziyaret eden Alman seyyah Leonhard'ın burada orman içlerinde gördüğü dağınık köy yerleşmelerini divan olarak kaydetmesi, sonraki yıllarda coğrafyacıların bu bilgileri yerleşme adı gibi algılayarak bunlara Türkiye kırsal yerleşme çeşitlerinden biri olarak yayınlarında yer vermeleri, bir yanlış isimlendirmenin günümüze kadar gelmesine sebep olmuştur. Orhonlu⁹ divanların bir yerleşme değil idarî birim olduğunu belirtmiş, Yılmaz¹⁰ da (ilgili literatüre ilave olarak) sahada yaptığı araştırmalarla divanların oba, kom, mezra gibi bir yerleşme şekli ve adı değil, geçmişte birkaç köyden oluşan idarî-malî bir birim oldukları, Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte bunların muhtarlıklara dönüşerek (Bolu'nun Dörtdivan ilçesindeki gibi isimleri hariç) ortadan kalktıklarını ayrıntıları ile ortaya koymuştur.

4. Muhtarlıklar

Türkiye mülki-idarî sistemi içinde en alt kademeyi muhtarlıklar oluşturur. İç Anadolu, Marmara, Ege gibi bölgelerimizde köyler çoğunlukla toplu yerleşim özellikleri gösterdiğinden bunların her biri bir muhtarlık / bir köy yerleşmesidir. Karadeniz Bölgesinin batı kesimlerinde ise köyler mahallelerden oluşur. 4-5 mahalle bir köyü, yani muhtarlığı oluşturur. Doğu Karadeniz bölümünde yar alan köyler ise araziye gelişigüzel dağılmış tek ev ve eklentilerinden oluşur ve hepsi birlikte bir muhtarlık oluştururlar. Doğu Anadolu'da hayvancılığa bağlı olarak birkaç hane bir vadi tabanında veya yamacında olmak üzere 15-20 mahalle (yöredeki adıyla mezra) bir muhtarlık oluşturur.

Bunlardan toplu köyler (tek bir mahalleden oluşanlar) bir muhtarlık iken, diğerleri için köy bir mahalleden değil, ayrı ayrı hanelerden, mahallelerden, mezralardan oluşur ki köyden küçük köye bağlı ve birlikte bir köyü (muhtarlığı) oluşturan (mahalle, mezra, yayla, güzle, kışla, oba, kom, ağıl ve diğerlerinden oluşan) bu yerleşmelere köy-altı yerleşmeleri diyoruz.

Muhtarlık anlamında köy Türkiye Yerleşme Coğrafyası bakımından da en küçük idarî birimdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1927'de) 40.600 civarında (bir kısmı bucak statüsünde olan) köy vardı. 1990 yılında bu rakam 35.544 idi. Aynı yıl itibarıyla Türkiye'de yaklaşık bu 35.000 köye karşılık 50.000 civarında da köye bağlı köyden küçük kırsal yerleşme birimi vardı. 2013 yılından itibaren Büyükşehir statüsü ile birlikte rakamlar farklı şekilde yorumlanmaya başlansa da 1990 yılı göz önüne alınırsa Türkiye'de 85.000'in üzerinde köy ve köy-altı yerleşme birimi vardır.

Fakat günümüz Türkiye'sinde kırsal yerleşme sayısı hiçbir kurala tabi olmadan çeşitli isimler altında gelişigüzel bir şekilde artmaya devam etmektedir. Yine

9 Cengiz Orhonlu, "Divan: A Historical Term in The Settlement Geography of Turkey", *Disputationes Ad:Montium Vocabula*, VIII/4, Wien, 1969, s. 89-93.

10 Cevdet Yılmaz, "Türkiye'de Tarihçiler ve Coğrafyacılar Tarafından Farklı Anlamalarda Kullanılan Bir Terim: Divan", *Historical Studies*, c. 2, 2010, s. 273-390.

bunların büyük kısmı hizmet getirme ve maliyetini kurtarma anlamında yeterli büyüklüğe ulaşamadıkları halde devletten her türlü altyapıyı talep etmekte, bu da büyük bir israfa sebep olmaktadır. Nitekim 2000 nüfusu geçenlere önce belediye kurulup buraların belde yapılması, ardından yeterli gelişme gösteremeyerek devletin sırtına kambur olan 3000 kadar beldenin kapatılarak bunların büyük kısmının tekrar köy statüsüne dönüştürülmesi bunun tipik örneğidir.

D. Belediyesi Olup Olmama Durumuna Göre Kırsal Yerleşmeler

T.C. İçişleri Bakanlığı verilerine göre Haziran 2018 itibarıyla Türkiye’de 1398 adet belediye teşkilatı olan birim bulunmaktadır. Bunlardan 30’u büyükşehir belediyesi, 51’i il belediyesi, 519’u büyükşehir ilçe belediyesi, 402’si ilçe belediyesi, 396’sı belde belediyesidir.

Yukarıda Samsun’un Asarcık ilçesi örneğinde olduğu gibi bunlar içinde Büyükşehir statüsüne sahip illerdeki belediyeler yerleşme nüfusu 10.000’in altında da olsa şehirli nüfus kabul edilmektedir. Bunların dışında kalan 51 il bünyesinde yer alan 200 kadar ilçe nüfusları 10.000’in altında oldukları için, 396 adet belde belediyesi de (il veya ilçe merkezi olmadıkları halde belediye teşkilatına sahip “belde”¹¹ olmaları nedeniyle), Türkiye genelinde toplam 600’e yakın yerleşme birimi “belediyesi olan kırsal yerleşmeler”i oluşturmaktadır.¹²

Türkiye’de belediye örgütlü yerleşmelerin sayıları, yıldan yıla yapılan düzenlemelerle, sürekli değişim halindedir. En son 3.000 civarında belde belediyesinin kapatılması, diğerlerinin ise yakındaki bir belediyeye bağlanması bunun tipik bir örneğidir. Günümüzde kırdan kente doğru yaşanan yoğun göç nedeniyle kırsal alanda yer alan bazı belediyeler kapanırken, şehirsiz alanlarda yeni belediyeler kurulmakta, belediye sayısı da buna bağlı olarak bir yıldan diğerine değişmektedir.

E. Köy ve Köy-Altı Olma Durumuna Göre Kırsal Yerleşmeler

Köy yerleşme biriminin temeli meskendir. Bir köy meskeni (kişilerin ikamet ettiği) ev ve (aynı kişilerin ekonomik faaliyetlerini icra ederken kullandıkları ahır, samanlık, ambar, garaj vb.) eklentilerden oluşur. Meskenler köy kırsal yerleşmesi içinde toplu ya da birbirinden uzakta olabilir. Meskenlerin köy içinde dağılışı düzene göre köyler; toplu köy, orta derece dağınık köy, dağınık köy şeklinde olabilir.

Toplu köyler; köyü oluşturan meskenlerin hepsinin bir arada olduğu, meskenler arasındaki mesafenin (yangın sızırma tehlikesine dikkat edilerek) yaklaşık 15-20 metreden fazla olmadığı yerleşim birimleridir.

11 İl ve ilçe merkezi olmadığı halde belediye teşkilatı kurulan yerler belediyelik yer anlamında “belde” olarak isimlendirilmişlerdir.

12 Ali Özçağlar, *Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmeler*, Ankara: Ekol Yay., 1997.

Toplu köylerin dışında kalan orta derece dağınık ve dağınık yerleşmeler ise mahallelerden, mezralardan, araziye gelişigüzel dağılmış tek tek meskenlerden meydana gelir. Gerek (bir muhtarlık birimi anlamında) birlikte bir köyü oluşturan bu mahalle ve mezralar, gerekse bu yerleşim birimlerinin uzağında yer alan (yayla, güzle, oba, kom vd.) yahut yakınında yer alan (çiftlik, ağıl, dam vd.) kırsal birimler “köy-altı yerleşmeleri”ni oluştururlar.

Köy-altı yerleşmelerinin en büyükleri Batı Karadeniz bölümündeki adıyla mahalleler, Doğu Anadolu’daki adıyla mezralardır. Sinop-Kastamonu yöresinde görüldüğü üzere 4-5 mahallenin bir araya gelmesiyle, ya da Doğu Anadolu’da 15-20 mezra birlikte bir köyü oluştururlar. Mahalle veya mezralardan (bakkalı, camisi, kahvehanesiyle) nispeten gelişmiş olan köyün (muhtarlığın) merkezi olup, bunlardan biri köye adını da verebilir. Zaman içinde mahalle büyürse ayrı cami, bakkal, kahvehane vd. unsurlara kavuşabilir. Bu yüzden (muhtarlık anlamında) bazı köylerde (*‘bir köyün bir camisi olur’*un aksine) mahalle sayısınca cami, bakkal vd. ortak birimlere rastlanabilir.

Köyden küçük, fakat hep birlikte bir köyü oluşturan “köy-altı iskân şekilleri” ile bunları oluşturan meskenler; kuruluş yerlerine, uğraşılan ekonomik faaliyete, yazlık veya kışık kullanıma ve daimî veya geçici olmalarına göre bölgeden bölgeye, yöreden yöreye farklı isimler almışlardır. Bunlardan Türkiye genelinde en çok bilinenleri mahalle, mezra, yayla, güzle, kışla(k), oba, kom, çiftlik, ağıl, dam, dalyan ve diğerleridir. Bunlar aynı zamanda Türkiye’de kırsal alanda görülen dağınık yerleşme örnekleridir.

F. Daimî ya da Geçici Olma Durumlarına Göre Kırsal Yerleşmeler

Kavram olarak daimilik ve geçicilik nüfus ve mesken özelliklerine göre değişmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken başlıca hususlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Bütün yıl boyunca terk edilmeksizin oturulan meskenlerden meydana gelen köy ve kasabalar.

2. Yılın 7-8 ayı oturulan sabit köy ve kasabaların bağlantıları ya da uzantıları olan yayla, güzle vb. yerleşim alanları. Buralarda da meskenler sabit ve sahipleri de belli, fakat yılın 2-3 ayı kullanılıyor.

3. Yılın 7-8 ayı köy ve kasabalarda sabit meskenlerde geçirildikten sonra çadırlar kurularak 2-3 ay boyunca göçebe hayvancılık veya arıcılık gibi faaliyetlere bağlı olarak kullanılan ve belli aralıklarla yer değiştiren (geçici) yerleşmeler.

4. Günümüzde giderek yok olma aşamasına gelen konar göçerlik. Bunlar kışı aşağı zonda geçiren, ilkbaharla birlikte yayla ve platolar yüzeyine yayılan, otlaklara bağlı olarak yer değiştiren, barınakları kolay sökülüp kurulabilen çadırlardan oluşan yörük vb. vatandaşlarımız tarafından oluşturulan yerleşmeler.

Görüldüğü gibi konu biraz karışık, isimlendirme biraz eksiktir. Şöyle ki; (1) her iki tarafta (hem kış hem yaz mevsiminin geçirildiği) sabit meskenlerden

oluşan yerleşmeler var. Misal; Ordu ilinde aşağı kesimdeki daimî yerleşmeden yukarı kesimdeki yaylaya çıkılıyor. Yayla da sabit, yayladaki evler de sabit. Fakat yaylaya çıkan insanların burada mevsimlik kalmaları sonucu biz yaylalara geçici yerleşme diyoruz. Buradan kasıt yaylanın geçiciliği değil, insanların burada daimî kalmamasından kaynaklanan bir geçiciliğin (mevsimlik iskânın) söz konusu olmasıdır. (2) Yine Ordu ilinden örnek verirsek; alt ve orta kesimde yer alan köyler ve buradaki evler sabit, fakat vatandaş ilkbaharla birlikte köyünden çıkıyor. Yukarı kesimde (kendi köylerine ait yine şahıs olarak kendi sabit yayla evlerinde değil de) çadırlarda kalıyor, yayla ve obalar arasında yer değiştiriyor, hayvancılık ya da arıcılık yapıyor. Yukarı zonda sabit bir yerleşme ve mesken yok. Biz buna da geçici yerleşme diyoruz. Burada insanların geçici olarak yaylada kalması değil, meskenlerin (çadır, karavan vb.nin) bir yerde geçici olarak bulunmasını kastediyoruz. Yaylalar sahasında cereyan eden bu iki durumda da yerleşme geçici. Fakat birincisinde meskenler sabit insanlar geçici, diğerinde insanlarla beraber meskenler de geçici. (3) Tarımsal faaliyetin başlıca uğraş olduğu köy ve kasabalar genellikle daimî (sedanter) yerleşmelerdir. Bunlar toplu köyler olabildiği gibi, mahalleler, mezralar ve çiftlikler şeklinde de olabilir. Bu tür kırsal yerleşmeler sabit ya da sürekli ikamet yerleri olurken, yine bu tür yerlerde daimî meskeni olup, özellikle hayvan sürülerinin köye geliş gidişlerinde zarara yol açmamak için daimî yerleşmeye yakın kesimlerde geçici barınaklar oluşturulur. Bu durumda da köy sabit, bunlar geçicidir. Alt zonda yer alan ve mevsimlik olarak kullanılan ağıl, dam, dalyan, bağ evleri, çardaklar vd. bu grupta yer alır.

Geçici yerleşmelerin en yaygın olanlarından biri de turistik yörelerde karşımıza çıkan turizm beldeleri, tatil köyleri, yazlık mahalleleri ya da tatil siteleridir. Bunların önemli bir kısmı yaz mevsiminde nüfuslanmakta, kışın ise ölü sezonu yaşamakta, diğer az bir kısmı da (kış turizmine bağlı olarak) kışın nüfuslanmakta, yazın ölü sezonu yaşamaktadır.

Yazlık siteler / tatil köyleri Türkiye turizm coğrafyası içinde yoğun olarak ele alınmış, fakat yerleşme coğrafyası içinde henüz bütün açıklığı ile değerlendirilebilmiş değildir. Ege ve Akdeniz bölgelerimizde görüldüğü üzere, mevsimlik olarak başlanıp zamanla daimî yerleşmeye dönüşen çok sayıda tatil beldesi vardır.

Bu grupta zaman içinde hayvancılıktan sayfiye yaylacılığımıza geçiş yapan yaylalarımızı da dâhil edebiliriz. Turizmin gelişmesi ile birlikte gerek Akdeniz gerek Karadeniz bölgelerimizdeki birçok yayla şekil ve fonksiyon değiştirerek kıyılardaki sayfiye yerleşmelerinin dağlardaki benzerleri olarak karşımıza çıkmakta, mevsimlik nüfuslanmalar nedeniyle aynı özellikleri göstermektedir.

Gerek kıyı, gerek dağ-yayla sayfiye yerleşmelerinde, bunların yaz ve kış nüfusları arasındaki farklılıklar, yazın kalabalık nüfusa hizmet edecek belediyeye duyulan ihtiyaç, kışın ise ikametgâha bağlı olarak çok az nüfus kaldığı için belediye kurulmasına yetecek nüfuslarının olmaması gibi hususlar bu tür yerleşmeler için

çözüm bekleyen sorunların başında gelmektedir. Nüfusu 2000'in altında kalan belde belediyelerinin kapatılması en çok özellikle tatil yörelerinde yer alan bu tür yerleşmeleri etkilemiştir.

Literatürde bunlar yazlık olarak görülüp, mevsimlik olarak ikamet edildikleri yazılsa da burada sorun; çıkılan ve varılan yerdeki yerleşmelerin daimî, insanların ise geçici olduğudur. Bu durumda yazlık site ve tatil köylerini (karavan park yeri gibi, çadırlardan oluşan kamping alanı ya da Akdeniz sahiline yazın kurulan çardaklar gibi) geçici kabul edemeyiz. Geçici ya da mevsimlik olarak kabul ettiğim durum; insanların buralara belli aylarda gitmesidir. Yani, meskenler sabit, insanlar geçicidir. Bu itibarla sayfiye yerleşmelerine geçici yerleşme diyemeyiz. Fakat bir tanım gerekirse “mevsimlik olarak ikâmet edilen daimî yerleşmeler” dememiz gerekir.

Geçici yerleşmeler denildiğinde ilk akla gelenler ise daha çok üst zonda yer alan yaylalardır. Bu grupta yayla, güzle ve obalar en çok bilinenlerdir. Yaylalar alt zonda tarım ve hayvancılıkla geçinen insanların yılın belli bir döneminde (yaz aylarında kar örtüsünün yerden kalktığı dönem içinde) hayvancılık amacıyla üst zona çıkmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Hayvancılık dağınık yerleşmeyi zorunlu kıldığından nasıl ki Doğu Anadolu'da kırsal yerleşmeler mezzalar şeklinde örgütlenmişse, yaylalarda da (özellikle Karadeniz Bölgesi için) obalar şeklinde örgütlenmiştir.

Karadeniz Bölgesinde yaylalar (Çambaşı, Kümbet, Kulakkaya gibi birkaç istisna hariç) az nüfuslu küçük yerleşim birimleri (obalar) halinde iken, Akdeniz Bölgesinde kasabayı da geçmiş 10.000'in çok üzerinde nüfusları ile adeta yazlık şehirler haline gelmişlerdir. Mersin-Gözne ve Adana-Tekir yaylaları bunlara tipik örneklerdir.

Konar-göçerlik de geçici yerleşmelerden biridir. Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde göçebe aşiretlerin yazın yüksek kesimlere (yayla ve plato düzlüklerine) kışın ise aşağı kesimlere (kışlaklara) inmesi şeklinde gerçekleşen ve bütün yıl süren bir hayat tarzıdır. Sürekli hareket halinde olmaları meskenlerinin kolay kurulup kolay bozulması mecburiyeti getirdiğinden barınaklar genellikle çadırdır. Önce aşiretlerin iskânı, yakın yıllarda da bu tür hayatın zorluğu yanında, çocukların eğitim sorunları ve şehirlerin çekiciliği gibi nedenler binlerce yıllık mazisi olan bu hayat tarzını da bitirme noktasına getirmiştir.

Turizme bağlı olarak kıyılarda inşa edilen çardaklar, karavan ve çadır park yerlerinde kurulan karavan ve çadır yerleşmeleri, Anadolu yüzeyine yayılan arıcılar ve buna benzer başka örnekler de Türkiye'de geçici yerleşmelere verilebilecek diğer örneklerdir.

G. Ekonomik Fonksiyonlarına Göre Kırsal Yerleşmeler

Kırsal yerleşmelerde temel ekonomik fonksiyon tarım ve hayvancılıktır. Türkiye kırsalının belki %90'ı geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Yücel¹³ hâkim fonksiyonlarına göre bu yerleşmeleri çiftçi (sadece tarımla geçinen; köy, mezraa, çiftlik vd.), çiftçi-çoban (hâkim fonksiyon tarım, ek olarak hayvancılık ta yapanlar; mahalle, güzle vd.), çoban-çiftçi (hâkim fonksiyon hayvancılık, ek olarak bahçe vb. küçük çapta tarım da yapanlar; dam, oba, kışla vd.) ve çoban (sadece hayvancılık yapan; yayla, ağıl, kom, tir, tol vd.) köyler olarak dört grupta toplamıştır.

İzbrak¹⁴ ise kırsal yerleşmeleri geçim kaynaklarına göre sekiz başlık altında toplamıştır. Bunlar; *ekinci köyler*, *bahçeci köyler*, *hayvancı köyler*, *orman köyleri*, *zenaatchı-tarımcı köyler*, *elsanatları-tarımcı köyler*, *işçi-tarımcı köyler*, *tarımcı-bahçeci-alışverişi köyler*, *balıkçı köylerdir*.

Zaman ilerledikçe kırsal yerleşmelerin ekonomik fonksiyonlarında da büyük değişimler görülmektedir. Bazı köylerde, yaşayanların yarıdan fazlasının geçimini sağladığı uğraşılara göre; geçimini kamyonculuktan kazanan *nakliyeciler* köyler, turistik faaliyetlerden geçimini sağlayan *turizm* köyleri, fidan yetiştirip satan *fideci* köyler, kiraz, şeftali, kayısı gibi meyvelerden geçimini sağlayan *meyveciler* köyler, yakındaki bir madende çalışarak geçimlerini sağlayan *madenci* köyler, iç ve dış göçler sonucu mevsimlik ya da daimî olarak gurbete gönderdikleri yakınlarından gelen paralarla ayakta duran *gurbetçi* köyler, şehirlerin yakınlarında şehirde çalışıp köy benzeri (pastoral) hayat yaşamak üzere yine şehirlerin çevrelerinde inşa edilen lüks konutlarda yaşayanların oluşturduğu *sefaköyler* Türkiye'de ekonomik fonksiyonlarda görülen değişime bağlı olarak karşımıza çıkan diğer yerleşme şekilleridir. Zamanla bunlara yenileri de eklenecektir.

H. Kuruldukları Yere Göre Kırsal Yerleşmeler

Kırsal yerleşmeler kuruldukları yerlere göre de sınıflandırılmışlardır. Bunlardan en çok bilinenleri;

1. Yerleşmenin aşağı ya da yukarı zonda olma durumlarını ele alan *yükselti basamakları dikkate alınarak* yapılan sınıflandırmalar,

2. Dağ, vadi, yamaç, sırt vb. nerede kurulduğunu ele alan *morfolojik birimlere göre* yapılan sınıflandırmalar,

3. *Ormana göre*; orman içi, orman kenarı, orman uzağı şeklinde yapılan sınıflandırmalar,

13 Talip Yücel, "Türkiye'nin Kırsal Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler", (Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan) *Türk Kültürünü Araştırma Enst. Dergisi*, sy. 31 / 1-2, Ankara, 1995, s. 447-469.

14 Erol Tümetekin ve Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 1998, s. 398.

4. *Diğer*; akarsu veya göl kıyısı, ada yerleşmesi, deniz kenarı yerleşmeleri vd. şeklinde sınıflandırmalar.

1981 yılı Köy Envanter Etüdüleri'ne göre Türkiye'deki köylerin yaklaşık %30'u (10.415 köy) düzlük arazilerde (ova, plato, vadi tabanı, birikinti konisi ve dağ eteği ovaları gibi yerlerde), yine yaklaşık %70'i ise (25.130'u) eğimli yamaçlar (meyilli araziler, sırtlar) üzerinde kurulmuştur.

I. Tarihsel Geçmişlerine ve Kökenlerine Göre Kırsal Yerleşmeler

Türkiye'deki kırsal yerleşmelerin önemli bir kısmının eskiyle bağı vardır. Yerleşme tarihi binlerce yıl geriye giden Anadolu'da; mağara, höyük veya bunların çevrelerinde gelişen yerleşmeler olduğu gibi, İlkçağ Anadolu uygarlıkları zamanından kalanlar, Roma-Bizans ve Selçuklu dönemlerinde kurulanlar, Osmanlı döneminde yeni fetihler esnasında ya da son dönemlerinde aşiretlerin iskanı veya kaybedilen topraklardan gelen göçmenleri yerleştirmek için kurulanlar gibi tarihsel sürece bağlı olarak ortaya çıkan sayısız kır yerleşmesi vardır. Yeni yerleşmelerin kurulması; göçmenlerin iskânı, doğal afetler, terör ya da baraj suları altında kalma gibi nedenlerle daha güvenli yerlerde yeniden iskân Cumhuriyet döneminde de günümüze kadar devam etmiştir.

İ. Doku ve Planlarına Göre Kırsal Yerleşmeler

Kırsal yerleşmeler doku ve planlarına göre de sınıflandırılmaktadırlar. Buna göre;

1. *Dokularına göre*; toplu, orta derece dağınık ve dağınık yerleşmeler,
2. *Planlarına göre*; yol (hat) boyu (lineer), ışınsal, radyal, daire, ızgara, küme, kavşak vd. şekillerde olanlar.

Türkiye'de kırsal yerleşmelerin çoğunluğu rastgele bir gelişim göstermişlerdir. Bunlar içinde en ayırt edici olanları; göçmenlerin iskanı, baraj altında kalan köyler için yeni yerleşim alanları oluşturulması, deprem vb. doğal afet sonrası mağdur olan vatandaşlarımız için inşa edilmiş kırsal yerleşmelerde ızgara planın öne çıkmasıdır.

J. Karşılaştıkları Sorunlara Göre Kırsal Yerleşmeler

1. Fizikî coğrafya şartlarından kaynaklanan sorunlara sahip kırsal yerleşmeler depremlerde yıkılma gibi jeolojik yapıdan kaynaklananlar; heyelanlar gibi jeomorfolojik özelliklerden kaynaklananlar; kuraklık, aşırı yağış, dolu, kışın yolların karla kaplanması ya da buzlanması gibi iklimik faktörlerden kaynaklananlar; sel ve taşkına maruz kalma, çığ düşme riski taşıma, özellikle ahşabın yapı malzemesi olarak yoğun kullanıldığı yerleşmelerde yangın riski, düz toprak damlı meskenlerde aşırı yağışların ardından tavanların çökme tehlikesi, durgun göl ve bataklık sularına bağlı sıtma tehlikesi taşıyanlar ya da kaliteli içme suyu bulamama gibi hidrografyadan kaynaklananlar; yanlış arazi kullanımı, degradasyon, tuzlanma,

erozyon gibi toprakların verimliliklerini kaybetmesinden kaynaklananlar ve orman yangınları, ormanların koruma altına alınması, bitki örtüsünün varlığı veya yok olma tehlikesinden kaynaklananlar şeklinde sınıflandırılabilir.

2. Beşerî coğrafya şartlarından kaynaklanan sorunlara sahip kırsal yerleşmelerde ise; köylerin nüfuslarının göçlerle azalması, kırsal nüfusun azalmasına bağlı olarak köy okullarının ve sağlık ocaklarının kapanması, ardından nüfusun azalmasına ve müşteri kaybına bağlı olarak önce köy bakkalının kapanması, sonrasında köylüyü en yakın merkeze taşıyan köy dolmuşlarının servisten kalkarak ulaşımın güçleşmesi, yolların bakımsız hale gelmesi, baraj suları altında kaldığı ya da teröre maruz kaldığı için zorunlu olarak boşaltılmaları ya da yerlerinin değiştirilmesi, eğitim ve sağlık imkanlarının azlığı, yakıt ve ısınma problemi yaşamaları, bunların temini ya da fiyatıyla ilgili karşılaşılan güçlükler, köy evlerinin bile hızla betona dönmesi ile bunları ısıtma güçlüğü ve yalıtımsızlık, ulaşım güçlüğü ya da yeni yollara uzak kalma gibi nedenlerle sapada kalmaları ve önemlerinin azalması gibi faktörler bu grupta değerlendirilebilir.

K. Kırsal Kalkınma Çabaları Bağlamında Kırsal Yerleşmeler

Devlet, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren köyü ve köylüyü kalkındırma çabaları içinde olmuş bunun için projeler üretmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında “Örnek Cumhuriyet Köyü” modeli geliştirilmiş, sonraki yıllarda siyasî partilerin programlarına aldıkları köycülük politikaları sonucu; “Köykent”, “Tarımkent”, “Villakent”, “Kasabaköy” gibi köyü şehirle eş hale getirerek kırdan kente göçü azaltmayı ya da en azından yavaşlatmayı hedefleyen siyaset tarzları benimsenmiştir. Nihayet Devlet Planlama Teşkilatı da köylerin merkezî yerlerinde, onlara daha kolay hizmet ulaştırmak amacıyla “Merkez Köyler” belirlemiştir.

L. Meskenler ve İnşaa Malzemelerine Göre Kırsal Yerleşmeler

Türkiye’de kırsal yerleşmeleri oluşturan meskenler esas olarak 4 gruptur: taş, ahşap, kerpiç ve bunların karışımından oluşanlar. Geçmişte daha çok coğrafi çevrenin etkisiyle mesken yapı malzemesi yakın çevreden temin edildiği için Karadeniz Bölgesi gibi ormanların çok olduğu alanlarda ahşap malzemenin kullanıldığı ağaç evlerden oluşan köyler, İç ve Doğu Anadolu’da kerpiç meskenlerden oluşan köyler, Akdeniz ve Ege bölgelerinde taş meskenlerden meydana gelen köyler çoğunlukta idi. Şayet bunlardan ikisi yakın çevrede bulunuyorsa bulunan malzemenin çokluğuna göre meskenlerin yapı malzemesi farklılaşabiliyordu. Örneğin bazı köylerde meskenlerin tamamının alt katları taş, ikinci katlar ahşap ya da kerpiçtir. Ya da ahşap az kerpiç çok bulunuyorsa, bu durumda o köyde evler ahşap karkas kerpiç dolgu olabilir. Son 50 yılda ise briket, tuğla ve betonun köylere girmesiyle hem yapı malzemesi hem çatı örtüleri değişmiş, kırsal yerleşmelerin çok büyük kısmında artık tekdüze değil farklı malzemelerin kullanıldığı meskenlerden oluşan köyler ortaya çıkmıştır.

Tatil beldelerinde, şantiyelerde vb. yerlerde çadır, karavan, prefabrik yapılar vd. özelliklere sahip meskenlerden oluşan yerleşmelere de sık rastlanmaktadır. Bunların dışında Ürgüp-Göreme yöresinde görüldüğü gibi çok az da olsa tüfler içine oyulmuş meskenlerden meydana gelen köyler gibi istisnâ örneklerle de rastlamak mümkündür.

Kırsal yerleşmeleri oluşturan meskenler ayrıca çatı örtü özelliklerine göre de; (1) taş örtülü evler, (2) kerpiç dam örtülü evler, (3) kubbe tonozlu evler, (4) hartama (tahta kiremit) örtülü evler, (5) sanayi ürünü (sac, kiremit, atemit gibi) çok çeşitli malzemelerle örtülü evler olarak sınıflandırılabilir.

Aynı bağlamda kırsal meskenler çatı örtü biçimleri dikkate alınarak; düz çatılı, kırma çatılı, beşik örtü çatılı olarak da gruplandırılabilirler.

Ayrıca, kırsal meskenler yerleşmede sürdürülen ekonomik fonksiyonlara göre şekil almakta, eklentileri de ona göre olmaktadır. Örneğin hayvancılıkla geçimini sağlayan yerleşmelerde meskenlerin eklentileri ahır, samanlık, otluk ve benzerlerinden oluşurken, tarımla uğraşan yerleşmelerdeki meskenlerin eklentileri arasında ambar (serender), fırın, değirmen vd. göze çarpar. Her ikisinin birlikte hâkim olduğu (tarım ve hayvancılıkla geçinen) köylerde bu eklentilerin hepsi vardır. Tarımın gelişmesine bağlı olarak bunlara traktör garajı, tohumluk, fidelik vb. diğer eklentiler de dâhil edilir.

Şayet yerleşme belli bir alanda uzmanlaşmışsa bu kez eklentilerde de farklılık görülür. Örneğin tütün tarımının yapıldığı köylerde tütün kurutmak için vagon ve raylar, bunların yağmurdan korunmak için toplandıkları mağaza adı verilen kapalı garaj benzeri yerler ile süt sığırcılığı yapan köylerde mandıralar, süt depoları vd. bunlara örnektir.

M. Toponimi Bilimi Açısından Kırsal Yerleşmeler

Türkiye'nin tarihsel geçmişi ve coğrafyasındaki farklılıklar yerleşme adlarına da etki etmiştir. Toponimi bilim dalı içinde Türkiye'deki yerleşme adları da birçok yayında ele alınmış ve incelenmiştir. Buna göre yerleşmeler; isimlerini tarihten alan, kişilerden alan, bitkilerden alan, hayvanlardan alan, jeolojik ve jeomorfolojik birimlerden alan vd. şekilde sınıflandırılmıştır.

Kanaatimizce Türkiye'deki kırsal yerleşme literatürü ile ilgili en önemli problemlerden biri isimlendirme konusudur. Yılmaz'ın¹⁵ Batı Karadeniz Bölümü'nden verdiği "gelik" örneği bununla ilgilidir. Yılmaz'a göre köyden uzakta olan, ekilip biçilen tarlalarda hasat zamanı mahsulü yabancı hayvanlardan ve kötü niyetli kişilerden korumak üzere inşa edilmiş bekçi kulübelerine Sinop-Kastamonu yöresinde "gelik" ismi verilmektedir. Bu kulübelerin inşa malzemesi tıpkı meskenlerde

15 Cevdet Yılmaz, "Türkiye'deki Geçici Barnaklarla İlgili Kırsal Mesken Terminolojisine İlişkin Yeni Görüş ve Öneriler", *Türk Coğrafya Kurumu, Coğrafya Kurultayı*, S. Karabağ (ed.), Ankara: Gazi Kitabevi Yayını, 2002, s. 197-217.

olduğu gibi yöreden yöreye coğrafi çevre ile ilişkili olarak değişmektedir. Ormanın olduğu yerde ağaçtan, olmadığı yerde taş ve kerpiçtendir. Hemen hepsinde ortak amaç mahsul tarladan kaldırılıncaya kadar (tarlada olgunlaşmak üzere olan mahsulü korumak için) geçici bir süre barınmak üzere inşa edilmişlerdir. Mahsul de yöreden yöreye değişmektedir; Bafra'da karpuzu, Amasya'da kirazı, Ordu'da fındığı, Sinop'ta mısır tarlasını korumak gibi. Burada önemli olan husus yöresel isimlendirmedir. Bu geçici süre ile ikamet edilen basit barınaklara Sinop'ta gelik denilirken, diğer bölgele ve yörelerde; bağ evi, sayfan, gümele, sincek, kalif, hayma vb. çok sayıda farklı isim verilmesidir. Bu barınaklar zamanla daimî yerleşmeye de dönüşebilir. Örneğin köyden uzakta yer alan "bağ evleri"nin olduğu kesim, yerleşmenin o yönde büyüüp gelişmesiyle "bağlar mahallesi" olabilir.

Problem şu ki; bir araştırmacı "Sinop'ta Gelik Yerleşmeleri", diğeri "Balıkesir'de Savaş Yerleşmeleri", bir başkası "Şanlıurfa İlinde Dönemlik Bir Yerleşme: Holik" diye araştırmasına isim verdiğinde, bu demek değildir ki Türkiye'de bu kadar çeşit yerleşme var. Tam tersine bunların yapılış amaçları aynı olup, sadece coğrafi çevreye bağlı olarak yapı malzemesi farklıdır. İsimlendirme ise yöresel kelimelerden seçilmiştir.

Tam olarak toponimiye ilgilendirmese de Türkiye'de kırsal yerleşmelerle ilgili olarak gerek tanımlamada gerekse isimlendirmede çoğu kez fikir birliği yoktur. Misal; geçici yerleşmeler konusunda araştırmacılar arasındaki görüş farklılıkları nedeniyle aynı tür yerleşme için geçici, sezonluk, mevsimlik, iğreti gibi kelimeler kullanılması bu yüzdendir. Aynı şekilde divan bir idarî birimdir, yerleşme adı mıdır? Mezralar geçici yerleşmeler midir, kalıcı yerleşmeler midir? Buna benzer görüş birliğine varılmayan çok sayıda terim ve tanım vardır.

Bunun gibi, eskiye ait bazı hususlarda fikir birliği gerekirken, yeni ortaya çıkan bazı hususlarda da acilen isimlendirme yapmak gerekmektedir. Bu durum sadece kırsal yerleşmelerle sınırlı olmayıp coğrafyanın diğer alanlarıyla da ilgilidir. Hatta yabancı kelimelere karşılık bulma zorunluluğu yanında, eski isimlere yeni karşılık bulma ve diğer hususlar için sadece bu amaçla kurultaylar ve sempozyumlar yapmak gerekmekte, fakat gerek malî sorunlar gerekse Coğrafyacıların kamudan yeterli destek görmemeleri nedeniyle bu konularda önemli adımlar atılamamaktadır.

Türkiye kırsal yerleşme coğrafyasında buna benzer sorunlar olduğu gibi, daha adı konulmamış yerleşim şekli ve mesken tarzları da bulunabilir. Bu anlamda Türkiye kırsal yerleşmeleri üzerinde daha çok çalışma yapılması gereken önemli bir alan olarak dikkati çekmektedir.

Sonuç olarak, hatırlatmak isteriz ki; kırsal yerleşmelerle ilgili yapılacak araştırmalarda çok hızlı hareket edilmesi artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü Türkiye'de bir yandan kırlar hızla boşalarak en önemli potansiyelleri olan insan kaynaklarını kaybetmekte, diğer yandan ise, özellikle sosyo-ekonomik şartların etkisi altında gerçekleşen değişim süreci sonunda, yerleşme ve meskenler hızla

birbirine benzeyerek binlerce yılın birikimi olan kültürel zenginliğimiz yozlaşma ve “*aynılaşma*” tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. İşte bu şartlar altında, aslı özelliklerini muhafaza eden mevcut yerleşme ve konut tiplerini tespit etmek kadar, değişimi ve değişimin neden ve sonuçlarını takip etmek, daha önce var olmayan yeni mesken tipleri ve yerleşmelerin ortaya çıkış ve gelişme süreçlerini izleyerek bunları isimlendirmek de büyük önem taşımaktadır.

Yukarıda Türkiye kırsal yerleşme coğrafyası içinde yer alan başlıca konular ve bunlarla ilgili tanımlamalar ana hatları ile ele alınmış ve özet mahiyetinde kısaca bilgi verilmiştir. Aşağıda ise Türkiye’de kırsal yerleşmeler üzerine yapılan başlıca çalışmalar yine ana başlıklar altında aynı sırayla verilmiştir.

II. Türkiye Kırsal Yerleşme Coğrafyası Kaynakçası

Aşağıda ana başlıklar altında konularına göre Türkiye’de Türkçe yayınlanan kırsal yerleşmelere ait kitap, kitaplarda bölüm, makale ve sempozyum kitaplarında yayımlanmış bildirimlere yer verilmiştir. Burada göz önünde bulundurulması gereken hususlar;

1. Türkiye beşerî coğrafyası ile ilgili olarak gerek genel gerekse yöresel olarak yapılan (bunların bir kısmı daha sonra kitap olarak da yayınlanan) doktora ve yüksek lisans tezlerinde kırsal yerleşmeler mutlaka yer almıştır. Tezler ve bunların yorumları başka bir araştırmacının konusu olduğu için bunlara burada yer verilmemiştir.

2. Coğrafyacılar yayın yeri olarak sadece coğrafya dergilerinde değil; ulusal veya uluslararası kategoride yayın yapan çok sayıda sosyal bilimler dergisi, eğitim fakültesi dergisi, sosyal araştırmalar dergisi gibi dergilerde yayın yapmaktadırlar. Makale bazında da olsa bizim bu çalışmada bunların hepsine ulaşmamız mümkün olmamış, kaynakçalar taranarak ulaşılabilenlere yer verilmiştir.

3. Coğrafyacı olmayan başka bilim dallarına ait bilim insanları da örneğin mimarlar, arkeologlar vd. de kırsal yerleşme ve konut özellikleri ile ilgili olarak coğrafyayı da içine alan makaleler yayınlamışlardır. Alan daraltıldığı ve kırsal yerleşmeler ve coğrafya ilişkisine odaklanıldığı için, bu çalışmada onlara da yer verilmemiştir.

4. Coğrafyacıların ve diğer bilim dallarına mensup akademisyenlerin coğrafya ve sosyal bilimler alanındaki dergiler dışında, örneğin mimarlık, turizm, antropoloji konulu dergilerde de kırsal yerleşmeler ve meskenlerle ilgili makaleleri yayımlanmaktadır. Bu araştırmada bunlara da gerektiği şekilde yer verilmemiştir.

5. Özellikle son yıllarda gerek bağımsız (sadece coğrafya) gerekse multidisipliner çok sayıda sempozyum yapılmakta, bunların bir kısmı pdf, bir kısmı bildiri kitabı (proceeding), bazıları da sadece özet olarak yayımlanmaktadır. Bunların çoğundan katılanlar dışında haberdar olmak mümkün değildir. Bu tür yayınlar

içinde yer alan kırsal yerleşmelerle ilgili bilgilere de, takibi zor olduğu için, çok az değinilmiştir.

Sonuç olarak bu araştırmada coğrafyacılar tarafından yapılan ve ağırlıklı olarak coğrafya dergilerinde yayınlanan Türkiye’deki kırsal yerleşmelere ait makaleler değerlendirilmiş ve tanıtımı yapılmıştır. Bunun dışında tarihsel geçmiş itibarıyla Türkiye’deki kırsal yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesini etkiledikleri için bazı tarihî kaynaklar ile köy ve kasaba sayılarındaki değişim, yerleşim birimlerinin statüsünün niçin değiştirildiği gibi bilgiler içerdikleri için T.C. İçişleri Bakanlığı gibi resmî kurumlar tarafından yayınlanan kaynaklara da ayrıca yer verilmiştir.

Sonuç

Türkiye’nin bir yöreden diğerine değişen fizikî ve beşerî coğrafya şartları yerleşmeler ve onları oluşturan meskenleri de etkilemiş, birbirine benzemeyen, her biri kendi yerel özelliklerini yansıtan sayısız yerleşme tipi ve mesken çeşidinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu zenginliğe karşılık Türkiye’deki yerleşmelerin yeterince araştırıldığı, sorunları ile birlikte çeşitli özelliklerinin tam olarak ortaya konulduğunu söylemek güçtür. Yukarıda kırsal yerleşim coğrafyası ile ilgili olarak verilen literatür incelendiğinde hâlâ birçok alanda araştırma eksikliğinin olduğu görülmektedir.

Kırların boşalması ve bunu durduracak öneriler getiren araştırmaların eksikliği bunların başında gelmektedir. Kırlardaki nüfus kaybı kırsal yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyerek kalkınma çabalarını sekteye uğratmakla kalmamakta, mevcut kültürel yapıyla ilgili hafızanın da yok olmasına neden olmaktadır. Göçle birlikte nesiller arası bağ kopmakta, kırsal kesimin geçmişten gelen ekonomik, sosyal ve coğrafi bilgi birikimi sonraki nesillere aktarılmadan yok olmaktadır. Göçler ne kadar hızlı gerçekleşiyorsa, kırsal kesimle ilgili araştırmaların ondan daha da hızlı bir şekilde yapılması gerekmektedir. Kırlar tam olarak boşalmadan binlerce yılda oluşan mevcut bilgi birikimi bir an önce kayda geçirilmelidir. İşte bu nedenle kırsal araştırmaların yetersizliği yanında mevcut eksikliklerin zaman geçirmeden giderilmesi gerektiği için daha fazla araştırma ve araştırmacıya ihtiyaç vardır.

Literatür gözden geçirildiğinde bir diğer sorun da çeşitli araştırmacılar tarafından kullanılan terminolojide bir birliğin sağlanamamış olması, aksine birbirinin aynı veya benzeri olan kavramların karşılığı olarak farklı terimlerin kullanılmasıdır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de görülen sosyo-ekonomik yapıdaki değişimlere bağlı olarak henüz tanımı tam olarak yapılmamış ya da herkes tarafından kabul edilmemiş yeni yerleşim biçimleri ortaya çıkmaktadır. Yaşlı köyleri, emekli kasabaları, sefaköyler, yaylakentler vb. isimlerle kurulan yerleşmeler tanımlanmaya muhtaçtır. Diğer yandan aynı çoban kulübesine bir yerde “saya”, başka yerde “gümele”, daha başka bir yerde “gelik” veya “kelif” denilmesi bunların

farklı mesken tipleri olmalarından değil, yerel isimlendirme farklılıklarından kaynaklandığı görülmelidir. Bunların ayrı yerleşim ve konut biçimleriymiş gibi sunularak kavram kargaşasına yol açmalarının önüne geçilmeli, bilimsel toplantılarda karşılaştırma yapılarak aralarındaki fark veya benzerlikler ortaya konulmak suretiyle ortak terminolojiye gidilmesi gerekmektedir.

Diğer yandan Büyükşehir Yasasıyla büyükşehir statüsü kazanan 30 ilin köyleri yasayla mahalle olmuştur. Yerleşmelerin fonksiyonları değişmemiş, kuruluş yerleri ve diğer özelliklerinde bir farklılık olmamış fakat köy iken mahalle olmuşlardır. Örneğin Samsun, Türkiye'deki büyükşehirlerden biridir ve ilin en batıdaki Yakakent ilçesinin bir köyü Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin mahallesi iken, il sınırından Sinop tarafına geçildiğinde karşı yamaçtaki yerleşim birimi Sinop ilinin Dikmen ilçesine bağlı köy-muhtarlık yerleşmesidir. Böylece 51 ilin köylerinde köy adı idarî olarak yaşatılırken, 2012 yılından sonra 30 büyükşehir / ilde köyler yok olmuş(!), onların yerini mahalle almıştır. Bu kaotik durum diğer 51 ilin büyükşehir yapılmasına kadar devam edecek gibi görünmektedir. Burada bizim önerimiz bu süreç tamamlanuncaya kadar ve tamamlandıktan sonra büyükşehirlerin eski köylerinin "kırsal mahalle", şehir içinde kalan kesimlere de "kentsel mahalle" denilmesinin sorunu çözeceği şeklindedir.¹⁶

Bu çalışma mevcut literatürü gösterdiği gibi, hangi alanda ne kadar yayın yapıldığı ve yine hangi alanda yetersizlikler olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Türkiye'nin kırsal yerleşim coğrafyası ile ilgili araştırma eksikliğine yazıları ile ilk dikkat çekenlerden birisi Ali Tanoğlu'dur. Tanoğlu'na göre¹⁷; "Meskenlere nazaran mesken toplulukları coğrafi bakımdan çok daha mühim, çok daha karışık problemler ihtiva etmektedir. Türkiye bugün sınırları dahilinde belki de dünyanın en zengin mesken ve iskân çeşitleri koleksiyonuna sahiptir. Böyle olmasına rağmen kır yerleşmeleri ile ilgili aydınlatılmamış birçok problem vardır. Hakikat şudur ki, Türkiye'de oldukça yaygın bulunan bu yerleşme çeşitlerinin gerçek mahiyetleri, tanımları ve iskân kategorileri arasındaki yerleri ancak iskân coğrafyası meselesini iyi bilen ve yakından takip eden genç ilim adamlarımızın mahallinde yapacakları araştırmalara bağlıdır". 70 yıl önce dile getirilen bu hususlar bugün için de geçerlidir.

Benzer sorunlara Cumhuriyet dönemi Türk coğrafyasını değerlendirdiği makalesinde Sırrı Erinç de dikkat çekmiştir.¹⁸ "Şimdiye kadar yapılan çalışmalar henüz Türkiye iskân coğrafyası hakkında ayrıntılı bir tablo ortaya koymaya yetecek

16 <http://www.akasyam.com/buyuksehir-statusundeki-illerin-koylerine-ve-kirsal-nufuslarina-ne-oldu-158241/>

17 Ali Tanoğlu, "İskân Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod", *İstanbul Üniv. Türkiyat Enstitüsü Mecmuası*, c. 11, sy. 27, İstanbul: 1954, s. 1-32.

18 Sırrı Erinç, *Cumhuriyet'in 50. Yılında Türkiye'de Coğrafya*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50.Yıldönümü Yay., 1973.

sayıda değildir. Ayrıca yapılan bu etütlerin hemen hepsinde araştırmaların esas hedefini bugünkü durumun belirtilmesi meydana getirmektedir. Oysa bu gibi beşerî etütlerde tarihsel evrime büyük bir yer ayrılması ve meselelerin aynı zamanda tarihî coğrafya metodlarına göre ve tarihî coğrafya perspektifi içinde incelenmesi gerekir. Esasen bir ihtisas dalı olarak tarihî coğrafyanın büyük ölçüde ihmâl edilmiş olması, en az altı-yedi bin yıldan beri meskûn olan Türkiye’de yerleşme ve topraktan faydalanma ile ilgili birçok problemlerin karanlıkta kalmasına veya etütlerin yüzeyselliğine sebep olarak bir an önce giderilmesi gereken çok büyük bir eksiklik teşkil etmektedir. Nitekim bugünkü Türkiye iskân coğrafyasının tarihî coğrafya açısından incelendiği ve bu bakımdan bütün Türkiye’yi kapsayan ayrıntılı bir etüt mevcut değildir”.

Türkiye’nin yerleşme tarihinin oldukça eski olması nedeniyle, kırsal yerleşme coğrafyasının problemlerinin çözümünü, yerinde yapılacak saha araştırmaları yanında, bunların Erinç’in de belirttiği gibi, *tarihî coğrafya* çalışmalarıyla da desteklenmesi gerektiğini savunan Sözer’e göre ise¹⁹; “Maalesef bugün Türkiye yerleşim coğrafyasının tarihsel coğrafya açısından incelendiği ayrıntılı çalışmalar olmadığı gibi, kırsal yerleşim biçimleri ve bunların en iyi, en doğru ölçütlerle tanımlanması ve belirli tiplerin ayırt edilerek sınıflandırılması da yapılamamıştır. Türkiye’nin kırsal yerleşim coğrafyasına ilişkin terminolojik sorunların başında kırsal yerleşim veya köy-altı yerleşim biçimlerinin tanımlanması ve istisnaları ile birlikte kapsamının belirlenmesi gelmektedir. Kırsal yerleşim coğrafyamızın en önemli iskân birimlerini oluşturan ve kışla, kışlak, güzle, güzlek, yayla, yaylak, ağıl, dam, kom, oba, canik, divan, mahalle, mezraa vb. münferit yerleşme ile köy arasında yer alan bu ara biçimlerin tanım ve kapsamı bugüne kadar tam olarak ortaya konulamamıştır”.

Yücel²⁰ de yapılan çalışmaların yetersizliğini şu şekilde dile getirmektedir; “Ne yazık ki ülkemizde bu türlü çalışmalar henüz çok yeni ve aynı zamanda yetersizdir. Hiçbir iz bırakmayan birkaç makale, aynı görüşlerin tekrar edilip durduğu, muhtevası bakımından makaleden farksız bir iki kitap, birbirine karıştırılmış, hatta kördüğüm olmuş terimlerle bu konuda beklenen sonuçlara ulaşmak güçtür”.

Bütün bu yapıcı eleştirilere karşı ülkemizde sayıları hızla artan coğrafya bölümleri ve buralarda istihdam edilen coğrafyacıların bugüne kadar yaptıkları çalışmalar dikkate alındığında gelecekte ümitsiz olmayı gerektirecek bir durum da yoktur. Nitekim Tümertekin²¹; Cumhuriyet döneminde Türkiye’de sosyal bilimler içinde

19 Ahmet N. Sözer, “Türkiye’nin Kırsal Yerleşim Coğrafyasına İlişkin Terminolojik Sorunlar ve Tipolojik Yaklaşımlar”, *Ege Coğ. Dergisi*, sy. 1, 1983, s. 1-13.

20 Talip Yücel, “Türkiye’nin Kır Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler”, *Türk Kültürünü Arş. Enst. Dergisi*, sy. 31 / 1-2, Ankara: 1995, s. 447-469.

21 Erol Tümertekin, *Beşerî Coğrafya, Cumhuriyet döneminde Türkiye’de Bilim: Sosyal Bilimler II*, Ankara: TUBA Yay., 1997, s. 187-215.

Türkiye’de beşerî coğrafyayı tahlil eden bir TÜBA yayınında ülkemizde bugüne kadar yapılan çalışmaları irdelemiş ve konu ile ilgili olarak “mevcut yapılan çalışmaların ümit verici olduğunu, her yönü ile bir Türkiye coğrafyası kitabının yazılması konusunda yeterli bilgi ve bilim adamının artık Türkiye’de var olduğu” görüşünü dile getirmiştir.

Eskiye oranla iletişim ve yayın imkânlarının da artmasıyla bu konulardaki tereddütlerin kısa zamanda giderileceğine bizim de inancımız tamdır.

A. Temel Kaynaklar

- Ali Tanoğlu, “İskân Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod”, *İstanbul Üniv. Türkiyat Enstitüsü Mecmuası*, c. 11, sy. 27, İstanbul: 1954, s. 1-32.
- Ali Tanoğlu, *Nüfus ve Yerleşme*, 2. Baskı, İstanbul: Coğrafya Enstitüsü Yay., 1969.
- Barış Taş, *Türkiye’nin Kırsal Yerleşmeleri*, İstanbul: Yeditepe Yay., 2016.
- Bedriye Tolun-Denker, *Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri*, İstanbul: İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yay., 1977.
- Devlet İstatistik Enstitüsü, *Köy Genel Bilgi Anketi*. Ankara: DİE Yay., 1981.
- DPT, *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması, Rapor-I*, DPT Yay., 1970.
- Erol Tümertekin ve Nazmiye Özgüç, *Beşerî Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*, İstanbul: Çantay Kitabevi Yay., 2012.
- Hayati Doğanay ve Orhan, F., *Türkiye Beşerî Coğrafyası*, Ankara: Pegem Yay., 2015.
- Hayati Doğanay, *Türkiye Beşerî Coğrafyası*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1997.
- Köy Hizmetleri Gn. Md., *35.075 Köyümüzün Köy Envanter Etüdüleri 1981*, Ankara: Köy Hiz. Gn. Md. Yay., 1985.
- Mustafa Akdağ, *Türkiye’nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*, c. 1-2, İstanbul: Cem Yayınevi, 1995.
- Necdet Tunçdilek, *Türkiye İskân Coğrafyası: Kır İskânı (Köy-Altı İskân Şekilleri)*, İstanbul: İ.Ü. Coğ. Enst. Yay., 1967.
- Necdet Tunçdilek, *Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi*, İstanbul: İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yay., 1986.
- Necdet Tunçdilek, *Türkiye’nin Kır Potansiyeli ve Sorunları*, İst. Üniv. Coğ. Ens. Yay., 1986.
- Reşat İzbirak, *Türkiye*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1984.
- Servet Karabağ ve Salih Şahin, *Türkiye Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Gazi Kitabevi Yay., 2003.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, *Köylerimiz 1981*, Ankara, 1982.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, *Türkiye Meskûn Yerler Kılavuzu*, seri 2, c. 1, Ankara, 1946.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, *Türkiye Meskûn Yerler Kılavuzu*, seri 2, c. 2, Ankara, 1947.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, *Türkiye Mülkî İdare Bölümleri; Belediyeler Köyler*, Ankara: İçişleri Bak. Yay., 1986.
- Talip Yücel, “Türkiye’de Kır Yerleşme Tipleri“, *Türk Kültürü Araştırmaları*, c. 26, sy. 1, Ankara, 1988, s. 61-69.

Talip Yücel, “Türkiye’nin Kırsal Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler”, *Türk Kültürünü Arş. Enst. Dergisi*, sy. 31 / 1-2, Ankara, 1995, s. 447-469.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Köy Envanter Etütlerine Göre Türkiye İllerinin Yerleşim Yeri Birden Fazla Olan Köy Sayısı, Yerleşim Yerinin Niteliği ve Yayla Durumu*, Ankara: TÜİK Yay., 1997.

B. Nüfus Büyüklüklerine Göre Kırsal Yerleşmeler

Asuman Çezik, *Kent Eşiği Araştırması (Türkiye İçin Kent Tanımı)*, Ankara: DPT Yay., 1982.

Besim Darkot, “Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri”, *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 16, İstanbul: 1967, s. 3-8.

1. Kasaba Yerleşmeleri

Mehmet Tıraş, “Yusufeli (Artvin) Kasabasında Yerleşme”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 396-412.

Peter Benedict, “Türkiye’de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar”, *Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, İstanbul: İ.Ü. Coğ. Enst. Yay., 1971, s. 147-186.

Salih Ceylan, “Ekonomik Fonksiyonları Yönünden Tipik Bir Tarım Kasabası Göle (Ardahan)”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 112-131.

Süheyla Balcı Akova, “Bir Kıyı Kasabası Kocahasanlı’da 1986-1996 Yılları Arasında Arazi Kullanımındaki Değişimler”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 32, 1997, s. 221-236.

Zerrin Karakuzulu, *Sakarya İlindeki Kasaba Yerleşmeleri*, İstanbul: Değişim Yay., 2010.

2. Beldeler

Ali Özçağlar, “1995 Yılında Türkiye’deki Belediye Örgütlü Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sy. 6, 1997, s. 243-272.

Ali Özçağlar, *Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler)*, Ankara: Ekol Yayınevi, 1997.

3. Köy Yerleşmeleri

Abdullah Köse, “Orta Çoruh Havzası’nın Coğrafi Koşullarına Göre Şekillenmiş Tipik Bir Köy Yerleşmesi: Yokuşlu (Nihah)”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 3, 2000, s. 123-142.

Ajun Kurter, “İstranca Dağlarında Köy Hayatına Dair İlk Müşahedeler”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 20, Ankara, 1960, s. 124-135.

Alaaddin Tandoğan, “Fırtına Deresi Yukarı Çığırının Üç Köyünde Coğrafi Müşahedeler”, *A.Ü. DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 2, 1968, s. 285-307.

Ali Yiğit, “Hazar Gölü Havzasında Yerleşme Tipleri”, *Fırat Üniv. Sos. Bil. Dergisi*, sy. 2, 1990, s. 271-291.

Cevdet Yılmaz vdğr., *Samsun-Çarşamba’da Beylik Merkezi Ordu Köyü*, Samsun: Çarşamba Belediyesi Kültür Yay., No: 3, 2016.

Döndü Üçeçam Karagel, *Hatay İli Yerleşme Coğrafyası - 1*, Ankara: Pegem Yay, 2018.

- Esen Durmuş ve DüNDAR Dağlı, “Diyarbakır İli’nde Kırsal Yerleşmelerin Kuruluşunu Etkileyen Değişkenlerin Coğrafi Analizi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, sy. 41, 2020, s. 259-279.
- Hamit İNANDIK, “Diyarbakır Civarında Köy Hayatı”, *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 1, İstanbul, 1951, s. 138-143.
- Hamit İNANDIK, “Doğu Karadeniz Bölgesinde Köy Hayatı”, *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 9, İstanbul, 1958, s. 148-154.
- İbrahim Güner, Ünsal Özdemir ve Mustafa Ertürk, “Bodrum- Milas Yöresinde Devamlı Kır Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 4, 2000, s. 73-116.
- İbrahim Güner vdğr., “Bodrum-Milas Yöresinde Devamlı Kır Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 4, Erzurum, 2000, s. 73-116.
- Lütfi ÖZAV, “Oltu Bölgesinde Köy Yerleşme Şekilleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 92, 1994, s. 168-186.
- Lütfi ÖZAV, “Sivaslı İlçesindeki Köy Yerleşmelerinin Coğrafi Özelliklerine Genel Bir Bakış”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 136, İstanbul, 2002, s. 219-230.
- Mecdi Emiroğlu, “Urla Yarımadasında Kırsal Yerleşmeler”, *Atatürk KDTYK Coğ. Arş. Dergisi*, sy. 2, Ankara, 1990, s. 227-256.
- Mehmet TIRAŞ, “Yusufeli İlçesinde Köy Yerleşmeleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 38, 2002, s. 133-147.
- Metin TUNCEL, “Bakırçay Yöresinde Köy Tipleri”, *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 16, 1967, s. 133-139.
- Murat YILMAZ, “Zivin (Süngütaşı) Çayı Havzası’ndaki Kırsal Yerleşmelerin Coğrafi Özellikleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 35, 2016, s. 209-238.
- Necdet TUNÇDİLEK, “İç Anadolu Bölgesinin Kuzeybatı Bölümündeki Köylerde Tarla Şekilleri ve Mülkiyet”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 17, 1957, s. 119-123.
- Necdet TUNÇDİLEK, “Dağ ve Orman Köylerinin Ekonomik ve Sosyal Sorunları ve Çözüm Yolları”, Ankara: TTKC Yay., 1969, s. 83-91.
- Necdet TUNÇDİLEK, “Türkiye’nin Farklı İki Bölgesinde Kır Yerleşme Şekilleri Hakkında Müşahedeler”, *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 13, 1963, s. 99-112.
- Necdet TUNÇDİLEK, “Eskişehir Bölgesinde Yerleşme Şekilleri”, *Coğrafi Araştırmalar*, İstanbul: İ.Ü. Coğ. Enst. Yay., 1958, s. 48-55.
- Necdet TUNÇDİLEK, “Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış”, *İ.Ü. Dz. Bil. ve Coğrafya Enst. Bülten*, sy. 1, 1984, s. 23-40.
- Necdet TUNÇDİLEK, *Bozaniç Köyü*, İstanbul: İ.Ü. Coğ. Enst. Yay., 1964.
- Nusret Koca, “Lâpseki İlçesi’nde Köy Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi* 12, 2004, s. 143-168.
- Orhan GÜRBÜZ, “Van Gölü Çevresinde Kır Yerleşmesi”, *İ.Ü. Coğrafya Dergisi*, sy. 6, İstanbul, 1998, s. 93-136.
- Ramazan ÖZEY, “Bölgesel Coğrafya Açısından Köy Coğrafya Etüdü Hakkında”, *Atatürk Üniv. Edb. Fak. Arş. Dergisi*, sy. 15, 1986, s. 65-72.
- Ramazan ÖZEY, “Fırat-Karasu Kaynakları Çevresinde Köy Yerleşmeleri”, *Fırat Üniv. Coğrafya Semp.*, Elâzığ: Fırat Havzası Arş. Merkezi Yay., 1990, s. 213-234.

- Ramazan Özey, "Serçeme Çayı Havzasında Yerleşmenin Coğrafi Özellikleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 362-379.
- Ramazan Özey, "Akseki Köyünün Coğrafyası", *Marmara Coğrafya Dergisi*, sy. 11, 2005, s. 1-26.
- Sami Öngör, "İmroz Adasında Tipik Bir Yerleşme Hakkında", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 20, 1960, s. 72-77.
- Selver Kahraman, "Geçmişten Günümüze Gökçeada'da Yerleşmelerin Dağılımında Etkili Olan Faktörler", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, sy. 14, 2006, s. 25-42.
- Ümit Sergün, *Kocaeli Yarımadasında Kırsal Yerleşme*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay., 1986.
- W.D., Hutteroth, "İç Anadolu'da Sosyal Yapının Arazi Bölünmesi ve İskân Üzerindeki Etkileri", *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, 1971, s. 55-86.
- Yusuf Dönmez, "Hanege Köyü (Beşerî ve İktisadi Tetkik)", *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 11, İstanbul, 1960, s. 51-75.
- Yusuf Dönmez, "Kuzeydoğu Anadolu'da Bir Yerleşme: Karaağaç Köyü", *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 18-19, İstanbul: 1973, s. 87-111.
- Yüksel Kırmırlı, "Batı Karadeniz Köyleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 45, 2005, s. 101-117.
- Yüksel Kırmırlı, "Trakya Köyleri", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, sy. 9, 2001, s. 17-51.

C. İdarî Taksimata Göre Kırsal Yerleşmeler

- Ali Özçağlar, *İdari Coğrafya*, Ankara: Ümit Ofset Yay., 2011.
- Ali Özçağlar, "Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, sy. 3 (1), 2005, s. 1-25.
- Ali Özçağlar, "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler", *A.Ü., DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 12, 1996, s. 7-24.
- Ali Özçağlar, *Yönetmel Coğrafya*, Ankara: Nika Yayınevi, 2015.
- Hulusi Karagel, "Mülki İdare Sınırlarının Belirlenmesi ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Geçerli Uygulamalar", *TÜCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2012, s. 96-106.

1. İlçeler / Kazalar

- Musa Çadırcı, "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)", *Bellekten*, c. 53, sy. 206, Ankara: TTK, s. 237-257.

2. Bucaklar / Nahiyeler

- Tayyib Gökbilgin, "Nâhiye", *İA*, c. 9, s. 37-39.
- Hulusi Karagel, "Bölgesel Kalkınma Planlamasında Planlama Birimi Olarak Bucaklar", *Türk Coğrafya Kurumu, Uluslararası Katılımlı Coğrafya Kongresi Bildiriler Kitabı*, 2011, s. 342-351.
- İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2000.

Selim Aybar, "Nahiye Teşkilatı ve Nahiye Müdürlerinin Vazife ve Salahiyeti", *İdare Dergisi*, yıl 25, sy. 229, 1954, s. 18-39

3. Divanlar

Cengiz Orhonlu, "Divan: A Historical Term in The Settlement Geography of Turkey", *Disputationes Ad: Montium Vocabula*, VIII/4, Wien: 1969, s. 89-93.

Cevdet Yılmaz, "Türkiye'de Tarihçiler ve Coğrafyacılar Tarafından Farklı Anlamalarda Kullanılan Bir Terim: Divan", *Historical Studies*, c. 2, 2010, s. 273-390.

Kenan Ziya Taş, "Bir İskân Şekli ve Birimi Olarak Divan", *SDÜ Fen-Ed. Fak., Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 4, 1999, s. 191-201.

4. Muhtarlıklar

Musa Çadırcı, "Türkiye'de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, c. 2, sy. 3, Ankara: TODAİE Yay., 1993, s. 3-11.

Musa Çadırcı, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme", *Bellekten*, c. 34, sy. 135, 1970, s. 409-420.

D. Belediyesi Olup Olmama Durumuna Göre Kırsal Yerleşmeler

Resmi Gazete, *On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*. <http://www.mevzuat.gov.t/mevzuatmetin/1.5.6360.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2014.

Resmi Gazete, *Büyükşehir Belediyesi Kanunu*. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5216.html>, Erişim Tarihi: 20.05.2014.

E. Köy ve Köy-Altı Olma Durumuna Göre Kırsal Yerleşmeler

Necdet Tunçdilek, "Kır Yerleşmeleri: Köy-Altı Şekilleri", *Türkiye; Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, İstanbul: İ.Ü. Coğ. Enst. Yay., 1971, s. 17-52.

1. Yayla Yerleşmeleri

a. Yaylalar ve Yaylacılık

Abdullah Köse, "Madra Dağı Kuzey Yamaçlarında Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 2, 1997, s. 227-250.

Ahmet Necdet Sözer, "Kozak Yaylacılığı Üzerine Bazı Gözlemler ve Notlar", *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 5, 1990, s. 1-9.

Ahmet Necdet Sözer, *Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1972.

Cemal Arif Alagöz, "Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları", *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi*, sy. 2, 1993, s. 1-52.

Cemal Arif Alagöz, "Yayla Tabiri Hakkında Rapor", *Birinci Coğrafya Kongresi, Raporlar, Müzakereler, Kararlar*, Ankara: Maarif Vekilliği Yayını, 1941, s. 150-157.

Cezmi Sevgi, "Adana İlinin Kuzeydoğusu Kesiminde Yaylacılık", *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 2, 1984, s. 177-197.

Eren Yürüdü, "Yakın Mesafeli Yaylacılık Faaliyetlerine Bir Örnek: Yaylacık Dağı'nda (Tokat) Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 16, 2006, s. 247-272.

- Faruk Kaya, "Aladağ'da Yaylalar ve Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 19, 2008, s. 123-148.
- Ferzan (Kitapçıoğlu) Gümüštepe, "Konya Ovasında Geçici Kır Yerleşmeleri ve Yayla Yaşamı", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 29, 1994, s. 243-256.
- Harun Tunçel (ed.), *Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Bilecik: Şeyh Edebalı Üniv. Yayını, 2015.
- Hayati Doğanay ve Serhat Zaman, "Oba-Yayla Yerleşmelerine Tipik İki Örnek: Çambaşı ve Turnalık Obaları (Ordu İli)", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 43, 2004, s. 1-29.
- Hayati Doğanay, "Ordu'da Bazı Oba Yayla Yerleşmeleri ve Yaylacılık", *Coğrafya Makaleleri*, Erzurum: A.Ü. Fen-Ed. Fak. Yay., sy. 55, 1989, s. 304-325.
- İbrahim Güner ve Mustafa Ertürk, "Fethiye'de Yaylalar ve Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 14, 2005, s. 141-179.
- İbrahim Güner, "İğdır Ovası ve Çevresinde Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 229-246.
- Mecdi Emiroğlu, *Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık*, Ankara: A.Ü. DTCF Yay., sy. 272, 1977.
- Mehmet Gürbüz, "Dibek Dağları'nda (Göksun) Kar Suyuna Bağlı Olarak Yapılan Yaylacılık", *Türk Coğ. Dergisi*, sy. 34, 1999, s. 661-678.
- Mehmet Tıraş, "Zorkun Yaylası", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 36, 2001, s. 161-170.
- Mehmet Tıraş, "Yarpuz Çayı Havzası'nda Yayla Yerleşmeleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 22, 2009, s. 17-29.
- Mehmet Zaman, "Tonya İlçesinde Oba-Yayla Yerleşmeleri ve Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 3, 2000, s. 221-244.
- Mehmet Zaman, *Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık*, Erzurum: Atatürk Üniv. Yay., 2007.
- Mustafa Ertürk vdğr., "İskilip'te Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 4, 2000, s. 55-72.
- Necdet Tunçdilek, "Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık", *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 14, 1964, s. 15-28.
- Nusret Koca, "Türkiye'nin En Büyük Geçici Yerleşmesi: Zorkun Yaylası", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 6, 2001, s. 75-102.
- Tahsin Tapur, "Barcın Yaylası (Karaman/Sarveliler)", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 51, 2008, s. 33-52.
- Zeki Koday, "Akarca Yaylası", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 34, 1999, s. 489-505.

b. Yaylalarda Fonksiyonel Değişim

- Bayram Çetin, *Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme: Belen*, Hatay: Color Ofset Basım, 2012.
- Mehmet Somuncu (ed.), *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Çevresel Değişim*, Ankara: Ankara Üniv. Yay., 2012.
- Mehmet Somuncu, *Aladağlar: Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma*, Ankara: Gündüz Yay, 2005.
- Muzaffer Bakırcı, "Doğu Karadeniz Örneğinde Yaylaların Pazar Yeri Fonksiyonu", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, sy. 7, 1999, s. 375-385.

c. Yaylalar ve Turizm

- Adem Başıbüyük, Hakkı Yazıcı ve Mustafa Ertürk, “Erçimen Yaylasında Rekreatif Yaylacılık”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 36, 2001, s. 31-48.
- Ali Fuat Doğu, “Bulut-Altıparmak Dağlarında Buzul Şekilleri, Yaylalar ve Turizm”, *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, sy. 6, 1997, s. 63-91.
- Emin Toroğlu ve Mehmet Gürbüz, “Andırın İlçesinde Sayfiye Yaylaları”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 19, 2008, s. 281-300.
- Ersin Kaya Sandal, “Mersin’in Kuzeyindeki Yerleşim Birimlerinde Rekreatif Yaylacılık”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 40, 2003, s. 121-137.
- Halil Koca, “Gözne’de Yayla Turizmi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 281-301.
- Mehmet Zaman, “Doğu Karadeniz Bölümü Geleneksel Yayla Şenliklerine Tipik Bir Örnek: Kadırğa-Otçular Şenlikleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 35, 2000, s. 277-297.
- Mehmet Zaman, “Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 6, 2001, s. 187-214.
- Mehmet Zaman, “Yayla Turizm Merkezlerine Bir Örnek: Hıdırnebi Yayla Kent 1”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 6, 2001, s. 215-236.
- Mehmet Zaman, “Zigana Dağları’nda Yaylacılık ve Yayla Turizmi”, *Atatürk Üniv. Fen Ed. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 36, 2006, s. 181-195.
- Mehmet Zaman, *Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Dağ ve Yayla Turizmi*, Erzurum: Atatürk Üniv. Yay., 2010.
- Tülay Öcal, *Pozantı’da (Adana) Sayfiye Yaylacılığı ve Turizm Potansiyeli*, Adana: Akademisyen Kitabevi Yay., 2015.
- Ünsal Bekdemir, “Doğu Karadeniz Bölümünde Gelişmekte Olan Yayla Turizm Merkezlerine Bir Örnek; Bektaş Yaylası”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 7, 2002, s. 7-35.

2. Güzle

- Mecdi Emiroğlu, “Bolu’da Geçici Bir Yerleşme Tipi: Güzle”, *DTCF Coğrafya Arş. Dergisi*, sy. 8, 1977, s. 97-120.
- Mehmet Zaman, “Güzle Yerleşmelerine Tipik Bir Örnek; Alataşı Güzlesi (Şalpaazarı-Trabzon)”, *A.Ü. Fen-Ed. Fak., Edebiyat Bilimleri Dergisi*, sy. 25, 1999, s. 169-190.

3. Kışla - Kışlak

- Salih Ceylan, “Burdur Gölü Kıyılarında Kışla Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 6, 2001, s. 7-28.

4. Mezraa

- Harun Tunçel, “Mezraa Kavramı ve Türkiye’de Mezraalar”, *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi*, sy. 5, 1996, s. 73-98.
- Hayati Doğanay ve Ogün Coşkun, “Mezraa Yerleşmeleriyle İlgili Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 29, 2013, s. 1-28.
- Mehmet Zaman ve Cemal Sevindi, “Tonya İlçesinde Mezra Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 5, 2001, s. 428-445.

5. Kom, Ağıl, Dam, Güme, Saya, Gelik, Bağ Evi, Koğ, Banı, Pey vd. Köy-Altı Yerleşmeleri

- Abdullah Köse, “İvrindi (Balıkesir) Çevresinde Saya Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 314-335.
- Bekir Necati Altın, “Hasandağı ve Melendiz Dağı Çevresinde Topografik Faktörlere Göre Yayla ve Ağılların Dağılışı”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, sy. 8/2, 2010, s. 189-211.
- Halil Koca, “İlk Çekirdeğini Banı Yerleşmesi Oluşturan Kalecik Köyünün Monografyası”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 4, 2000, s. 117-158.
- Hasbi Soylu, “Yerleşme Coğrafyası Açısından Bir İnceleme; Malatya İlinde Bahçe Damları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 141, 2002, s. 183-198.
- İhsan Bulut ve Fatma Özdemir, “Erzurum Palandöken Kayak Merkezindeki Son Kom Yerleşmesi: Beri Piri Komu”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 55, 2010, s. 25-33.
- Lütfi Özav, “Gediz Kasabası Çevresinde Güme Yerleşmeleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 30, 1995, s. 173-187.
- Mustafa Girgin ve İbrahim Güner, “Salihli-Gördes Arasındaki Dam Yerleşmelerinde Fonksiyon Değişimleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy.7, 2002, s. 47-67.
- Mustafa Girgin, “Alaşehir Çayı Vadisinde Bağ Evleri”, *Kazım Karabekir Eğt. Fak. Araştırma Dergisi*, sy. 2, 1991, s. 150-165.
- Ramazan Özey, “Bozdoğan ve Çevresinde Bahçe Evleri”, *Türk Dünyası Arş. Dergisi*, sy. 71, 1991, s. 121-143.
- Ramazan Özey, “Dumlu ve Çevresinde Kom Yerleşmeleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, sy. 49, 1987, s. 119-126.
- Salih Ceylan, “Artvin Yöresinde Geçici Yerleşmelerden Olan Bağ Evlerinin Üç Farklı Örneği Bağ Evi Üzüm Ambarı ve Koğlar”, *Burdur Eğitim Fak. Dergisi*, sy. 2, 1996, s. 52-70.
- Salih Ceylan, “Trakya’nın Güneybatısında Göçebe Evlere Bir Örnek: Güme’ler”, *Türk Coğrafya Kurumu*, 28. Coğrafya Meslek Haftası Bildirileri Kitabı, 1998, s. 60-77.
- Saliha Koday, “Hınıs İlçesinde Kom Yerleşmeleri Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 34, 1999, s. 357-382.

F. Daimî ya da Geçici Olma Durumlarına Göre Kırsal Yerleşmeler

1. Geçici Yerleşmeler

- Eren Yürüdü ve İhsan Bulut, “Akgöl (Burdur) Havzası Çevresinde Geçici Kırsal Yerleşmeler”, *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, c. 1, 2005, s. 495-502.
- Fevzi Şahin, “Refahiye ve Çevresinde Geçici Kırsal Yerleşme Şekilleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 4, 2000, s. 173-192.
- Hakkı Yazıcı, “Lâcin Köyünde (Eskişehir-Sarıcakaya) Bağlı Geçici Yerleşme Şekilleri”, *A.Ü. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Araştırma Dergisi*, sy. 1, 1991, s. 186-212.
- Hakkı Yazıcı, “Tercan Ovası ve Çevresinde Kırsal Yerleşmeler; Geçici Yerleşme Şekilleri”, *Türk Coğ. Dergisi*, sy. 29, 1994, s. 191-208.
- Hilmi Karaboran, “İki Eğreti Yerleşme Şekli: Banı ve Pey”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sy. 39, 1985, s. 83-104.

- İhsan Bulut, “Geçici Bir Yerleşme İken Sürekli Yerleşmeye Dönüşen Köy Yerleşmelerimize Yeni Bir Örnek: Şenkaya Dolunay Köyü”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 116, 1998, s. 161-189.
- Lütfi Özav, “Simav Depresyonu ve Çevresinde Geçici Yerleşme Şekilleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 101, 1996, s. 217-231.
- Lütfi Özav, “Oltu İlçesinde Geçici Yerleşme Şekilleri”, *Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi*, sy. 4, 1996, s. 115-141.
- Saliha Koday, “Olur’da (Erzurum) Geçici Yerleşme Şekilleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 302-313.
- Süha Göney, “Türkiye’de Bir Eğreti Kır Yerleşme Şekli Hakkında Bazı Yeni Müşahedeler”, *İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, sy. 20-21, 1977, s. 129-134.
- Ünsal Özdemir, İbrahim Güner ve İbrahim Kopar, “Safranbolu Platosunda Geçici Kır Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 7, 2002, s. 133-152.

2. Sayfiye Yerleşmeleri

- Abdülkadir Güzel, “Şanlıurfa’da Sayfiye Yerleşmeleri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, sy. 12, 2005, s. 97-108.
- Aydoğan Köksal, “Seferihisar ile Kuşadası Arasında Tatil Evleri”, *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, sy. 2, 1993, s. 221-224.
- Cevdet Yılmaz, “Büyükşehirlerin Çevrelerindeki Lüks Yerleşmeler; Sefa Köyler”, *Kırsal Yerleşmeler I*, Samsun: Etüt Yay., 2002, s. 41-56.
- Nazmiye Özgüç, “Sayfiye Yerleşmeleri: Gelişme ve Başlıca Özellikleri”, *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 22, 1977, s. 142-162.

3. Göçebe / Yörük Yerleşmeleri

- Adnan ALKAN, “Siirt İli’ndeki Göçebelerin Göç Hareketliliği ve Yolları Üzerine Bir İnceleme”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, sy. 41, 2019, s. 160-176.
- Ali Meydan, *Dünden Bugüne Sebül Yörükleri*, Ankara: Pegem Akademi Yay., 2016.
- Bedriye Tolun-Denker, “Güneydoğu Toroslarda Göçebelik (W.D. Hüttheroth’a Göre)”, *Türk Coğ. Dergisi*, sy. 20, 1960, s. 136-142.
- Daniel G. Bates, “Güneydoğu Anadolu’da Göçebe Yörük Yerleşmeleri Üzerine Bir Çalışma”, *Türkiye: Coğrafî ve Sosyal Araştırmalar*, İ.Ü. Coğ. Enst., Yay., 1971, s. 245-292.
- Kültür Bakanlığı, *Yörükler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- Marcel Bazin, “Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti”, çev. Hamdi Kara, *A.Ü. Türkiye Coğ. Araşt. ve Uyg. Mrk. Dergisi*, sy. 3, 1994, s. 323-350.
- Orhan Gürbüz, “Türkiye’de Göçebe Mesken Örneği: Çadır”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 32, 1997, s. 185-196.
- Yusuf Dönmez, “Karasu Batısında Bir Yörük Yerleşmesi”, *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 14, 1964, s. 181-199.

G. Ekonomik Fonksiyonlarına Göre Kırsal Yerleşmeler

- Ali Yılmaz, "Orman İçi Kır Yerleşmelerinde Ekonomik Yapı", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 31, 1996, s. 139-153.
- Bayram Çetin, *Kuruluşu, Gelişimi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönüyle Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme: Belen*, İskenderun: Color Ofset Matbaacılık, 2012.
- Bedriye Tolun-Denker, *Balıkesir Ovası'nda Yerleşme ve İktisadî Faaliyetler*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., 1970.
- Cevdet Yılmaz, "Fonksiyonel Açından Yeni Bir Yerleşme Tipi; (Yurtdışı İşçi Göçüne Bağlı) Gurbetçi Köyleri", *Kırsal Yerleşmeler I*, Samsun: Etüt Yayınları, 2002, s. 57-72.
- E. Murat Özgür, "Bağıvar Köyü'nde (Diyarbakır) Ekonomik Faaliyetler", *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, 1989, s. 173-183.
- E. Murat Özgür, "Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler", *A.Ü. DTCF, Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 12, 1996, s. 25-32.
- Füsun Baykal, "Kırsal Yerleşim Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Gökeyüp Köyü (Salihli/Manisa) ve İlkel Çömlekçiliğin Köy Ekonomisine Yeri", *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 5, 1988, s. 55-74.
- Füsun Soykan, "Üç Fonksiyonlu Küçük Bir Kıyı Yerleşmesi: Güllük", *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, sy. 6, 1997, s. 317-336.
- Hamdi Kara, "Çukurova'nın Üç Köyünde Tarım-Nüfus İlişkileri ve Bölge Kır Kesimi Sorunları Konusunda Bir İnceleme", *A.Ü. DTCF Coğ. Arş. Dergisi*, sy. 8, 1977, s. 159-192.
- Hamit İnandık, "Adapazarı Ovası ve Çevresinde Nüfus ve Yerleşme", *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 7, 1956, s. 66-91.
- Hamit Sadi Selen, "Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 7-8, 1945, s. 97-106.
- Mecdi Emiroğlu, *Akçakoca'da Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler*, Ankara: A.Ü. DTCF Yayınları, sy. 192, 1970.
- Mustafa Mutluer, "Edremit Yöresinde Kırsal Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı ve Nüfus Büyüklüklerini Etkileyen Faktörler", *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 8, 1996, s. 207-225.
- Necdet Tunçdilek, "İç Anadolu'daki Kır Yerleşmelerinin Ekonomik Yapılarına Göre Sınıflandırılması", *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 9, 1958, s. 87-102.
- Nurten Günal, "Turizmin Kırsal Yerleşme Üzerindeki Etkilerine Tipik Bir Örnek: Kadriye (Antalya)", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 37, 2011, s. 1-21.
- Ramazan Özey, "Olukbaşı, Kızılca ve Dutağaç (Bozdoğan-Aydın) Köylerinde Kıl Çadır Dokumacılığı", *Türk Dünyası Araş. Dergisi*, sy. 68, 1990, s. 163-190.
- Salih Ceylan ve Hilmi Demirkaya, "Kış Turizmine Bağlı Olarak Gelişen Bir Kırsal Yerleşme: Çobanisa Köyü (Isparta)", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 21, 2009, s. 291-335.
- Salih Ceylan, "Ekonomik Fonksiyonları Yönünden Tipik Bir Tarım Kasabası: Göle (Ardahan)", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 112-131.
- Tuncay Özdemir, "Türkistan'dan Anadolu'ya Bir Göç ve Tarımsal Üretim Amaçlı İskân Örneği: Ulupamir", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 32, 1997, s. 161-184.

H. Kuruldukları / Konuşlandıkları Yere Göre Kırsal Yerleşmeler

1. Konumlarına göre Kırsal Yerleşmeler

- Ali Yiğit, "Keban Kasabası'nın Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sy. 6, Ankara: 1997, s. 411-423.
- Barış Taş, "Sandıklı İlçesinde Doğal Yapının Kır Yerleşmeleri Üzerindeki Etkileri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 26, 2011, s. 143-162.
- Cevat Geray, "Türkiye'de Dağ ve Orman Köyleri", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy. 23 (1), Ankara: 1968, s. 275-308.
- Hayati Doğanay ve Halil Koca, "Ulaşımın Yerleşmeye Etkilerine İki Tipik Örnek; Fevzipaşa ve Nurdağı Kasabaları", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 33, İstanbul: 1998, s. 1-24.
- İhsan Bulut, "Tipik Bir Yol boyu Köyü Örneği; Kars-Kümbetli Köyü", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, Erzurum, 1995, s. 96-111.
- Lütfi Özav, "Oltu (Erzurum) Yöresindeki Köy Yerleşmeleriyle İlgili Bir İnceleme: Coğrafi Konumlarına Göre Köyler", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, Erzurum: 1995, s. 336-361.
- Mecdi Emiroğlu, "Türkiye Orman İçi Kırsal Yerleşmeleri ve Bolu Örneği", A.Ü. DTCF, *Coğ. Arş. Dergisi*, sy. 5-6, Ankara, 1972, s. 139-173.
- Mehmet Zaman ve İhsan Bulut, "Doğu Karadeniz Kıyı Kesiminde Kırsal Yerleşmelerin Dağılımında Coğrafi Faktörlerin Etkisi", *Trabzon: Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Alanda Yerleşim Sorunları ve Çözüm Önerileri Semp. Bildiriler Kitabı*, 2003, s. 216-231.
- Nurten Günal, "Marmara ve Ege Bölgelerinde Kır Yerleşmelerinin Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 28, İstanbul, 1993, s. 143-154.
- Zeki Koday, Saliha Koday ve Zerrin Karakuzulu, "Kale İçinde Bir Köy Yerleşmesi; Tunçkaya", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 12, 2004, s. 223-238.

2. Yer Değiştiren Kırsal Yerleşmeler

- Eren Yürüdür ve İhsan Bulut, "Yeri Değiştirilen Yerleşmelere Bir Örnek: Kaleköy (Erbaa-Tokat)", *Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 32, 2004, s. 133-148.
- Fatih Orhan ve Yaşar Gök, "Baraj Yapımı Nedeniyle Yeri Değiştirilen Yerleşmelere İki Örnek: Oruçlu ve Zeytinlik Köyleri (Artvin)", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 35, 2016, s. 131-148.
- İsa Cürebal, "Yer Değiştiren Yerleşmelere İki Örnek: Kıratlı ve Bahçeli Köyleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, sy. 12, 2004, s. 75-84.
- Meryem Hayır ve Melike Tuğrul Demir, "Sapanca Köylerinde Kırsal Yapının Değişimi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, sy. 16, 2008, s. 60-79.
- Mustafa Girgin, "Kütle Hareketleri Nedeniyle Yeri Değiştiren Yerleşmelere Bir Örnek", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 155-170.
- Yaşar Gök, "Erzurum-Kars Depremi'nden (1983) Sonra Yeri Değiştirilen Yerleşmeler", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 5, 2001, s. 145-158.

I. Tarihsel Geçmişlerine ve Kökenlerine Göre Kırsal Yerleşmeler

- Ahmet Necdet Sözer, “Erzurum Ovasında Tarih Öncesi Kır Yerleşmesi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 22-23, 1964, s. 205-215.
- Ali Cengizkan, *Mübadele, Konut ve Yerleşimleri*, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2004.
- Ali Özçağlar, “Kazova ve Yakın Çevresinde Eski Yerleşmeler”, *Coğrafya Araştırmaları*, sy. 3, 1991, s. 61-78.
- Ali Uzun, “Tekkeköy’de (Samsun) Mağara-Kale Yerleşmeleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 413-433.
- Asaf Koçman, “Yenimuhacir Köyü (Keşan)”, *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1983, s. 108-128.
- Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul: Eren Yay., 1987.
- Halil İnalçık, “Köy, Köylü ve İmparatorluk”, *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Kongresi Tebliğleri*, Ankara, TTK Yay., 1990, s. 1-11.
- Hayati Doğanay, “Hasankeyf Konut-Mağara Yerleşmeleri”, *Coğrafya Makaleleri*, Erzurum: Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak. Yayınları, sy. 55, 1989, s. 290-303.
- İlber Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, İstanbul: Hil Yay., 1985.
- İlhan Kayan, “Datça Yarımadasında Eski Knidos Yerleşmesini Etkileyen Doğal Çevre Özellikleri”, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 11, 1988, s. 51-70.
- İlhan Kayan, “Demirköprü Baraj Gölü Batı Kıyısında Çakallar Volkanizması ve Fosil İnsan Ayak İzleri”, *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 6, 1992, s. 1-26.
- İlhan Kayan, “Tarih Öncesi Yerleşme Yerleri Olarak Antalya Mağaralarının Jeomorfolojik Özellikleri”, *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 5, 1990, s. 10-31.
- Mutlu Kaya ve Cevdet Yılmaz, “Sinop’ta Mübadele ve Bir Mübadil Köyü: Karacaköy”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, sy. 33, 2016, s. 276-301.
- Necdet Tunçdilek, “Türkiye’de Kır Yerleşmesinin Gelişimi ve Evrimi”, *Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 23, 1980, s. 1-25.
- Nedim İpek, “Balkanlar, Girit ve Kafkaslardan Anadolu’ya Yönelik Göçler ve Göçmen İskân Birimlerinin Kuruluşu (1879-1912)”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 1, 1995, s. 197-226.
- Özlem Doğan, “Datça Yarımadasında Yerleşmenin Tarihsel Süreci”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, sy. 16, 2008, s. 46-59.
- Özlem Sertkaya Doğan ve İbrahim Gökburun, “İstanbul’da Köyden Mahalleye Evrilen Yerleşmeler”, *Coğrafya Dergisi*, sy. 39, 2019, s. 73-87.
- Tahsin Tapur, “Konya’da Tarihi Bir Yerleşim Merkezi: Sille”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 53, 2009, s. 15-20.
- X. de Planhol, “Burdur Çevresinde Mağara Yerleşme Tipleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 11-12, 1949, s. 142-147.
- Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu: Yeni İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmeleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 7. Dizi, sy. 92, 1988.

J. Karşılaştıkları Sorunlara Göre Kırsal Yerleşmeler

- Adnan Güriz, "Kır Yerleşmelerinde Mülkiyet", *Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, İstanbul: Coğ. Enst. Yay., 1971, s. 87-113.
- Ahmet Necdet Sözer, "Güneydoğu Anadolu'nun Nüfus ve Kır Yerleşme Sorunlarına Coğrafi Bir Bakış", *Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri*, Erzurum: Atatürk Ün. Yay., 1974, s. 171-207.
- Erkan Şen, 1988, "Kırsal Çevrede Gecekondulaşma: Dereköy/Acıpayan Örneğinde Toplumsal ve Ekonomik Değişimin Kıra Yansıyan Bir Şekli", *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 4, s. 123-160.
- Erol Tümertekin, "Kırsal Alanlar ve Coğrafya", *İTÜ Mimarlık ve Şehircilik Enstitüsü Dergisi*, sy. 17, İstanbul, 1980, s. 51-63.
- Erol Tümertekin, "Yerleşme Planlaması; Şehir-Köy İlişkileri", *İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, sy. 18-19, 1973, s. 71-85.
- İbrahim Atalay, "Türkiye'de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degradasyonu Üzerindeki Etkileri", *AKDTYK Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, 1989, s. 91-101.
- Mecdi Emiroğlu, "Erzurum Kır Yerleşmelerinin Ortalama Yüzölçümleri Parsel Büyüklükleri ile İlgili Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, sy. 28 (1-2), 1971, s. 155-195.
- Mecdi Emiroğlu, "Coğrafi Bölgelerimize Göre Kırsal Yerleşmelerimizin Yüzölçümü, Parsel Sayısı ve Genişlikleri ile İlgili Bir Araştırma", *Ankara Üniv. DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 3-4, 1972, s. 109-138.
- Necdet Tunçdilek, "Kır Yerleşmesinde Yakıt Meselesine Toplu Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, sy. 5-6, 1953-1954, s. 133-146.
- Necdet Tunçdilek, "Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış", *İ.Ü. Dz. Bil. ve Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 9, 1980, s. 23-40.
- Ramazan Özey, "Gümüşhane ve Çevresindeki Kırsal Yerleşmelerin Başlıca Sorunları ve Çözüm Yolları", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Semp. Bildiriler Kitabı*, Gümüşhane: Gümüşhane Valiliği Yay., 1990, s. 307-383.
- Selami Gözenç ve Nurten Günel, "Türkiye'nin Coğrafi Bölgelerinde Kır Şehir Nüfusu Ayrımı ile Şehir Nüfusunun 1/200.000 Ölçekli Haritada Yükselti Kademelerine Göre Tespiti", *İ.Ü. Dz. Bil. Enst. Bülten*, sy. 4, 1987, s. 27-38,

K. Kırsal Kalkınma Çabaları Bağlamında Kırsal Yerleşmeler

- Adem Başibüyük, "Mesudiye (Ordu) Köykent Projesi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 11, 2004, s. 301-325.
- Adem Başibüyük, "Coğrafi Açından Türkiye'de Kırsal Kalkınma Sorunu", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 12, 2004, s. 43-65.
- Filiz Doğanay, *Merkez Köyler*, Ankara: DPT Yay., 1993.
- Muzaffer Bakırcı, "Güneydoğu Anadolu Projesi'nde (GAP) Sulama Sahası Dışında Kalan Kır Yerleşmelerinin Gelişme Olanakları", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, sy. 9, 2001, s. 109-138.

Muzaffer Bakırcı, *Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar*, İstanbul: Nobel Yayınları, 2007.

L. Meskenler ve İnşa Malzemelerine Göre Kırsal Yerleşmeler

Abdullah Köse, “Balıkesir Örneğinde Geleneksel Kırsal Avlu Duvarı”, *Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. VIII/2, 2006, s. 159-183.

Abdullah Köse, “Türkiye’de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. VII/2, 2005, s. 165-200.

Ahmet Necdet Sözer, “Şih Köyü’nün (Erzurum) Mesken Tipleri”, *Erzurum Atatürk Üniv. Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi*, sy. 4, 1972, s. 121-124.

Alaaddin Tandoğan, “Çayeli ve Pazar İlçelerinde Yerleşme-Mesken Tipleri ve Nüfus”, *A.Ü. DTCF Dergisi*, c. 24, sy. 3-4, 1970, s. 99-155.

Albert Demangeon, “Kır Meskeninin Coğrafyası”, *Darülfünun Edb. Fak. Mecmuası*, c. 7, sy. 3, İstanbul, 1930, s. 184-227

Cevdet Yılmaz, H. İbrahim Zeybek, Ali Uzun ve Muhammet Bahadır, “Giresun Aksu Çayı Havzası Geleneksel Kır Mesken Mimarisinde Güncel Değişimlere Bir Örnek; Serenderler”, *Coğrafyaya Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Hayati Doğanay*, S. Zaman ve O. Coşkun (eds.), Erzurum: Atatürk Üniv. Yay., 2015, s. 303-313.

Cevdet Yılmaz, “Sinop-Kastamonu Yöresinde Geçici Bir Mesken Tipi: Gelik”, *OMÜ Eğitim Fak. Dergisi*, sy. 11, 1998, s. 89-99.

Cevdet Yılmaz, “Yurtdışına Göçün Kırsal Mimarideki Değişim Üzerine Etkileri; Ayan-cık-Türkeli Yöresi Örneği (Sinop)”, *Sinop İli Değerleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, A. Tırl vdğr. (eds.), Sinop Üniversitesi Yay., 2015, s. 378-388.

Cevdet Yılmaz, “Ordu Köyü’nde Yerleşme ve Meskenler”, *Samsun-Çarşamba’da Beylik Merkezi Ordu Köyü*, C. Yılmaz (ed.), Samsun: Çarşamba Belediyesi Kültür Yay., sy. 3, 2016, s. 105-130.

Cevdet Yılmaz, “Sinop-Kastamonu Yöresi Ahşap Kır Meskenlerinde Taş Çatı Örtüsü”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 6, 2001, s. 163-186.

Cevdet Yılmaz, “Türkiye’deki Geçici Barınaklarla İlgili Kırsal Mesken Terminolojisine İlişkin Yeni Görüş ve Öneriler”, *Türk Coğrafya Kurumu, Coğrafya Kurultayı Bildiriler Kitabı*, S. Karabağ (ed.), Ankara: Gazi Kitabevi Yayını, 2002, s. 197-217.

Cevdet Yılmaz, “Doğal Afet Riski Taşıyan Yörelerde Yeniden İnşa Edilebilir Yapı Malzemesi Kullanımının Önemi; Sinop Örneği”, *Ulusal Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı*, S. Avcı ve H. Turoğlu (eds.), İstanbul: Çantay Kitabevi Yay., 2005, s. 707-716.

Çiğdem Ünal, “Pasinler’de Geleneksel Kır Meskenleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 2, 1997, s. 271-283.

Ejder Kalelioğlu, “Gaziantep Yöresinde Yerleşme, Meskenler, Ekonomik Faaliyetler”, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, c. 28, sy. 3-4, 1970, s. 39-98.

Ekrem Demir, “Adıyaman Ovasındaki Kır Yerleşmelerinde Mesken Tipleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 3, 2002, s. 55-78.

- Emin Baydıl, "Taşköprü Çevresindeki Köy Meskenlerinin Yerleşme Coğrafyası Bakımından Değerlendirilmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, c. 13, sy. 1, 2005, s. 181-192.
- Emrullah Kanadıkırık, "Maraş'ta Konut Tipleri", *DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy. 1-2, 1972, s. 253-282.
- Ferzan Gümüştape, "Konya Ovası Mesken Eklentileri ve Bunların İktisadi ve Sosyal Yaşamdaki Yeri", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 27, 1992, s. 115-128.
- Günay Kaya, "Posof Çayı Havzası'nda Kır Meskenleri", *Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 34, 2005, s. 71-96.
- Günay Reha, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 1989.
- Kenan Arıncı, "Ahlat'ta Doğal Barınaklar (Mağara-Konutlar) ve Bazı Prehistorik Yerleşme İzleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, sy. 109, 1997, s. 183-208.
- Lütfi Özav, "Narman'da Mesken Tipleri", *Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak. Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, sy. 19, 1991, s. 153-172.
- Lütfi Özav, "Sivash ve Çevresinde Kır Konutları", *Afyon Kocatepe Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 4, sy. 2, 2002, s. 31-42.
- Mesut Elibüyük ve Abdülkadir Güzel, "Şanlıurfa İlinde Dönemlik ve Geçici Bir Yerleşme: Hollik", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Ankara, 2003, c. 1, sy. 1, s. 55-67.
- Mutlu Kaya ve Cevdet Yılmaz, "Terme İlçesinde Kırsal Mimari", *Terme Araştırmaları*, C. Yılmaz (ed.), Trabzon: Serander Yayınları, 2017, s. 321-340.
- Mutlu Kaya, "Geleneksel Kır Meskenlerinde Mimari Degradasyon: Sinop İli Örneği", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, sy. 17(1), 2019, s. 146-169.
- Muzaffer Tunç, "Trabzon'da Kırsal Alanlardaki Daimî Yerleşmelerde Mesken Tipleri ve Eklentileri", *Türk Coğ. Dergisi*, sy. 32, 1997, s. 143-159.
- Namık Tanfer Altas, Yaşar Gök ve Serkan Doğanay, "Domaniç'te Kır Meskenleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 16, Erzurum, 2006, s. 63-88.
- Necdet Tunçdilek, "Eskişehir Bölgesinde Mesken Şekillerine Toplu Bir Bakış", *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 7, 1956, s. 92-106.
- Necdet Tunçdilek, "Orta Sakarya Vadisinde Meskenler", *Türk Coğ. Dergisi*, sy. 20, 1960, s. 36-50.
- Necla Sırakaya, "Güdül İlçesinde Yerleşme ve Konut Tipleri", *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, sy. 4, 1995, s. 189-209.
- Orhan Acıpayamlı, "Acıpayam Köylerinde Mesken", 9. *Coğrafya Meslek Haftası, Tebliğler ve Konferanslar*, İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Meslek Haftaları Serisi: 1, 1955, s. 159-164.
- Ramazan Özey, "Bozdoğan ve Çevresinde Bahçe Evleri", *Türk Dünyası Arş. Dergisi*, sy. 71, 1991, s. 121-143.
- Salih Ceylan, "Artvin Yöresinde Geçici Yerleşmelerden Olan Bağ Evlerinin Üç Farklı Örneği: Bağ Evi, Üzüm Ambarı ve Koğ'lar", *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 2, 2001, s. 52-70.
- Saliha Koday, "Olur'da Köy Meskenleri", *Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, sy. 23, 1996, s. 187-205.

- Sebahat Uzun, "Dereboğazı Köyünde (Ilıca-Erzurum) Mesken Tipler ve Yerel Mesken Terminolojisi", *19 Mayıs Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 10, 1995, s. 215-244.
- Sebahat Uzun, "Orta Çoruh Vadisinde Çalı Örtülü Meskenler", *Akademik Açı*, Samsun, 1997/1, s. 71-81.
- Sedat Avcı, "Ilıca'da Coğrafi Şartlar ve Mesken İlişkileri", *Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Dergisi*, sy. 17, 1989, s. 175-192.
- Selçuk Hayli ve Samet Altunbilek, "Erzincan Ovası ve Yakın Çevresindeki Evlerin Başlıca Coğrafi Özellikleri", *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 3, sy. 1, 2001, s. 89-116.
- Selçuk Hayli, "Erzincan Ovasında Köy Meskenleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 11 Sayı: 2*, 2001, s. 21-42.
- Selçuk Hayli, "Az Bilinen Bir Yerleşme Tipi 'Palangalar' ve Erzincan Ovasında Palanga Yerleşmesi Örnekleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 58, 2012, s. 43-52.
- Serdar Ceylan ve İhsan Bulut, "Kırsal Konut Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörler Açısından Misli Ovası Konutlarının İncelenmesi", *Mediterranean Journal of Humanities*, sy. VII/2, 2017, s. 79-96.
- Süha Göney, "Büyük Menderes Havzasında Köy Meskenleri", *İ.Ü. Coğ. Enst. Dergisi*, sy. 20-21, 1973, s. 129-134.
- Süha Göney, "Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, sy. 16, 1966, s. 112-132.
- Şevket Işık, "Ezine-Bayramiç Çevresinde Kır Meskenleri", *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 6, 1992, s. 101-117.
- Ünal İbret, "Tosya Şehri Yakın Çevresinde Gümele Yerleşmeleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 41, 2003, s. 1-22.
- Ünal Özdemir, "Safranbolu'da Köy Meskenleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 4, 2000, s. 159-172.
- Ünsal Bekdemir ve Ramazan Sever, "Şavşat ve Çevresinde Tipik Bir Ev Eklentisi: Merek", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 9, 2003, s. 79-92.

M. Toponimi / Terminoloji / Sözlük / Kaynakça

1. Yer adları / Toponimi

B. E. Budakov, "Coğrafi Toponimi", der. E. Güney, *Türk Kültürü Dergisi*, sy. 398, 1996, s. 355- 370.

Cemal Arif Alagöz, "Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1984, s. 11-23.

Cemalettin Şahin, *Türkiye Yer Adlarında Ceviz / Koz: Coğrafi Bir Araştırma*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010.

Cemali Sarı ve Yusuf Tepeli, "Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları; Teke Yöresi Örneği", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, sy. 35, 2012, s. 161-179.

Cevdet Yılmaz ve Mutlu Kaya “Bir Mikrotoponimi Denemesi; Sinop-Ayancık'ta Zingal Orman İşletmesi'nin Yer Adlarına Etkisi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sy. 39, 2018, s. 149-164.

Emrullah Güney, “Toponimik Terimlerin Sınıflandırılması”, *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 2, 1994, s. 71-79.

Hilmi Demirkaya ve Kenan Arıbaş, “Göhlisar, Çavdır ve Altınyayla (Burdur) İlçelerindeki Kırsal Yerleşme Adlarının Kaynakları”, *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 46, 2006, s. 77-88.

Harun Tunçel, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 10(2), 2000, s. 23-34.

Hilmi Karaboran, “Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1984, s. 97-148.

Kültür Bakanlığı, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1984.

Mecdi Emiroğlu, “Bolu Yöresi Yer Adları”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1984, s. 181-200.

Mehmet Akif Ceylan, *Ege Adalarında Türkçe Yer Adları Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: 2004.

Salih Koday, Günay Kaya ve Ferdi Akbaş, “Salihli İlçesinde Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 20 (2), 2016, s. 559-582.

Süha Kocakuşak, “Alanya’da Yerleşme Adlarının Özellikleri”, *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, sy. 4, 1995, s. 171-187.

Tuncer Gülensoy, *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 1995.

2. Terminoloji ve Sözlükler

Ahmet Necdet Sözer, “Türkiye’nin Kırsal Yerleşim Coğrafyasına İlişkin Terminolojik Sorunlar ve Tipolojik Yaklaşımlar”, *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1983, s. 1-13.

Ahmet Necdet Sözer, “Coğrafya Terimleri Sorunumuza Eleştirel Bir Yaklaşım”, *A.Ü. III. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1996, s. 191-192.

Cemal Arif Alagöz, “Coğrafya Terimleri Hakkında”, *Birinci Türk Coğrafya Kurumu Kongresi. Raporlar-Müzakereler ve Kararlar*, Ankara, 1941, s. 150-157.

Cevdet Yılmaz, *Kırsal Yerleşmeler I (Terminolojik Sorunlar)*, Samsun: Palmiye Kitapları Etüt Yayınları, 2002.

Ferruh Sanır, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2000.

Reşat İzburak, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay., 1986.

Serdar Yavuz ve Mustafa Şenel, “Yer Adları (Toponim) Terimleri Sözlüğü”, *Turkish Studies*, c. 8/8 Summer, 2013, s. 2239- 2254.

Sami Öngör, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay., 1980.

Türk Dil Kurumu Tarama Sözlüğü, c. 3, Ankara: DK Yay., 1967.

3. Bibliyografyalar

Ahmet Necdet Sözer ve Füsun Baykal, “Türkiye’nin Kırsal Yerleşim Bibliyografyası”, *Ege Coğrafya Dergisi*, sy. 1, 1983, s. 129-140.

Emel Kahya, *Gelenksel Türk Evleri Bibliyografyası*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998.

Harun Tunçel, Ali Yiğit ve Seval Çelikbağ, *Türkiye Coğrafya Bibliyografyası, Kitaplar ve Makaleler*, Ankara: Ertem Basım Yayın, 2010.

Türkiye Kırsal Yerleşme Coğrafyası Literatürü

Cevdet YILMAZ

Özet

Türkiye kırsal yerleşmeler ve bunları oluşturan mesken çeşitliliği bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olup, adeta bir açık hava müzesi görünümündedir. Sürekli olarak yerleşmeler sahne olan Anadolu, yeryüzündeki hiçbir bölgeyle kıyaslanamayacak kadar eski ve zengin bir geçmişin mirasına sahiptir. Bu zenginlikte Türkiye'nin tarihsel geçmişi yanında fiziki ve beşerî coğrafya unsurlarının da önemli yeri vardır. Fizikî olarak; matematik konumu, jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, iklimi, hidroğrafyası, bitki örtüsü ve toprak özellikleri öne çıkarken, beşerî olarak da özel konumu, çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapmış olması, ekonomik faaliyetlerdeki çeşitlilik, sosyal ve kültürel özellikleri, iç ve dış göçler, demografik ve idari yapısı başta gelen faktörlerdir.

Bu çalışmada Türkiye'de kırsal yerleşmeler aşağıdaki başlıklara göre ele alınmış ve değerlendirilmiştir: -Mevcut idari bölünüşe göre ilçe, bucak ve köyler. -Eski idari bölünüşe göre kaza, nahiye, divan, karye. -Nüfus miktarlarına göre kasaba, köy ve köy-altı yerleşmeleri. -Tarihsel sürece göre tarih öncesi, tarihi ve günümüz yerleşmeleri. -Belediyesi olup olmamasına göre, belediyesi olanlar, olmayanlar. -Sürekliliklerine göre daimî ve geçici yerleşmeler. -Köy ve bağlılarına göre köy ve köy-altı yerleşmeleri. -Köy-altı yerleşme şekillerine göre; mahalle, mezra, yayla, oba, ağıl, kom vb yerleşmeler. -Ekonomik fonksiyonlarına göre tarımcı, hayvancı, madenci, ormancı, balıkçı, turizmci vd. köyler. -Kuruldukları yere göre ova, sırt, vadi, yamaç vd. -Dokularına göre toplu, gevşek ve dağınık yerleşmeler. -Planlarına göre çizgisel, dairesel vd. yerleşmeler. -Tarihsel geçmiş ve kökenlerine göre yerli köyler, göçmen köyleri. -Karşılaştıkları sorunlara göre, kırsal kalkınma çabalarına göre, toponimilerine göre vd.

Şüphesiz kırsal yerleşmelerle ilgili olarak araştırılması gereken çok daha fazla konu vardır. Kırdaki kültürel yapı ve birikim bunların başında gelmektedir. Kırdan kente yaşanan hızlı göç kültürel yapıyı yok etmekte, geri dönülemez şekilde tahrip etmektedir. Bir diğer önemli araştırma konusu da kırsal yerleşmelerin kuruluşlarından itibaren tarihsel süreç içinde sahip oldukları potansiyeldir. Bu potansiyel ortaya çıkarılmadıkça kırsal kalkınma mümkün olmayacak, bu durum kırsalın boşalması ile sonuçlanacaktır. Bu çalışmada, ağırlıklı olarak Türkiye'deki coğrafyacılar tarafından yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Kırsal Yerleşmeler, Türkiye

Literature on Rural Settlement Geography in Turkey

Cevdet YILMAZ

Abstract

Turkey is one of the richest countries in terms of the diversity of its rural settlements. Having served as a base for numerous settlements throughout history, Anatolia has a historical legacy incomparable to any other part of the world. Apart from its historical past, the physical and human geography of Turkey shared a role in shaping this legacy. The physical geography refers to the distinctive features of Anatolia including its mathematical location, geographical and geomorphological structure, climate, hydrography, vegetation and soil. The human geography refers to the diversity of civilizations taking root on this land, their economic activities, social and cultural features, internal and external migration, demographic and administrative structure.

This study has classified the rural settlements in Turkey according to the following subheadings: as district, county and villages in terms of present administrative divisions; as *kaza*, *nahiye*, *divan* and *karye* in terms of old administrative divisions; as town, village and sub-village settlements in terms of population numbers; as prehistoric, historical and contemporary settlements in terms of historical process; as having a municipality or not in terms of local governance; as permanent and temporary settlements in terms of their continuity; as village and sub-village settlements in terms of villages; as quarter (*mahalle*), *mezraa*, *yayla*, *ağıl*, *oba*, etc. in terms of sub-village settlements; as agricultural, herder, miner, forestry, fisherman, touristic, etc. in terms of economic activities; as plain, ridge, valley, slope village etc. in terms of their setting; as mass settlement, sparse settlement and scattered settlement in terms of their configuration; as linear, circular and etc. in terms of their plans; as native and migrant villages in terms of their historical background; in terms of rural development efforts; in terms of their problems and in terms of their toponyms.

Undoubtedly, there are many more issues to be investigated regarding the rural settlements. First and foremost is the cultural structure and accumulation in the countryside. The rapid migration from rural to urban areas has irreversibly destructed the existing cultural structure. Another important research topic is the potential of rural settlements for development since their establishment. Until this potential is actualized, rural development will not be possible and lead to the draining of the countryside. This study focuses predominantly on the works of geographers in Turkey.

Keywords: Geography, Rural Settlements, Turkey.